

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС
І ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та літератури освітньої програми «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність» філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ»

Ужгород – 2023

Український літературний процес I половини XX століття: методичний посібник до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та літератури освітньої програми «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність» філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ» / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2023. 58 с.

Методичний посібник укладено на основі таких джерел: Барка Василь. Відхід Тичини. *Слово і час*. 1992. № 2; Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. Нью-Йорк., 1987; Єфремов С. Історія українського письменства. Київ, 1995; Жулинський М. Із забуття – в безсмертя (Сторінки призабутої спадщини). Київ, 1990; Зеров М. Українське письменство. Київ, 2003; Історія української літератури I половини XX століття. Методичний посібник (для студентів українського відділення філологічного факультету) / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2011; Історія української літератури I пол. XX століття. Методичні вказівки до проведення практичних занять / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2022; Історія української літератури XX ст.: У 2-х кн. Кн. I.: Перша половина XX ст. Кн. 2: Друга половина XX ст. Підручник / За ред. В. Г. Дончика. Київ: Либідь, 1998; Ковалів Ю. Так, „Камо грядеші...” / 20-і роки: Літературні дискусії полеміки. Київ, 1991; Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX–поч. XXI ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013–2021. Т. 4-8; Лавріненко Ю. Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933. Поезія – проза – драма – есей. Київ, 2002; Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер’єрі. Київ, 2008; Наєнко М. Художня література України. Від міфів до модерної реальності. Київ: Просвіта, 2008; Петров В., Чижевський Д., Глобенко М. Українська література; Мірчук І. Історія української культури. Мюнхен-Львів, 1994; Ткачук М. Українська література XX століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020 та інших джерел, указаних у списку літератури до занять.

Укладач : Барчан В.В. – д. філол. н., професор кафедри української літератури.

Рецензент: Тиховська О. М. – д. філол. н., професор кафедри української літератури.

Відповідальний за випуск : Кузьма О. Ю. – канд. філол. н., завідувач кафедри української літератури.

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету ДВНЗ УжНУ, протокол № 5 від 26 грудня 2023 р.

З М І С Т

| | |
|--|----|
| Літературний процес в Україні 20-50-х рр. XX ст. | 4 |
| Літературний процес в Україні 20-30-х рр. | 4 |
| Поезія | 8 |
| Проза | 13 |
| Драматургія | 18 |
| Література часів війни 1941 – 1945 рр. | 21 |
| Поезія | 23 |
| Проза | 23 |
| Драматургія | 25 |
| Літературний процес другої половини 40-х – 50-х рр. | 25 |
| Поезія | 26 |
| Проза | 27 |
| Драматургія | 28 |
| Теми практичних занять | 30 |
| Плани практичних занять | 31 |

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ 20 – 50 –х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Літературний процес в Україні 20-х-30-х років ХХ століття

Небувалим піднесенням позначене культурно-мистецьке життя України в добу державно-національних змагань – 1917-1922 рр. Воно зумовлене сподіваннями народу на національне визволення й відродження України після повалення царського режиму в 1917 році. Починаючи від Центральної Ради, уряди Української Народної Республіки (Гетьманщина, Директорія) дбали про розвиток національної культури, незважаючи на обмеженість матеріальних коштів і загрозливу ситуацію громадянської війни на українських теренах. У цей час відкривалися українські навчальні, культурні, наукові заклади, досягли разючих успіхів українська преса та книгодрукування. Нове піднесення переживає театральне життя: формується новий український театр з орієнтацією на „всесвітню естетику” (Лесь Курбас). Здійснюються заходи щодо організації українського музичного життя. Інтенсивний розвиток переживає українське образотворче мистецтво, зароджується український кінематограф...

Із перебігом революційно-визвольних змагань літературне життя відроджується, стає активним і розмаїтим – в українську літературу приходять багато молодих яскравих постатей. Вони орієнтуються на європейські модерні літературні тенденції, відповідно модифікуючи їх на національному ґрунті. Дослідники відзначають «мінливість, текучість, несталість напрямів, течій, настроїв, угруповань, навіть засобів творчості... Дуже легко виникають “нові” напрями, але так само легко й зникають...» (Єфремов С.).

Новаторські шукання митців знайшли свій вияв у таких стильових течіях, як імпресіонізм (Г. Косинка, В. Чумак, В. Еллан-Блакитний, та ін.), символізм (П. Тичина, Я. Савченко, Д. Загул, О. Слісаренко, В. Бобинський, Р. Купчинський, Ю. Шкрумеляк та ін.), неокласицизм (М. Зеров, М. Рильський, П. Филипович, М. Драй-Хмара, Ю. Клен), неоромантизм (М. Хвильовий, М. Бажан, О. Влизько, Д. Фальківський, В. Сосюра, Ю. Яновський та ін.).

Щоправда, приналежність митців до того чи іншого стильового напрямку треба вважати дещо умовним, оскільки ці стильові течії в нашій літературі виявлялися не в чистому вигляді, а в переплетенні ознак різних стильових систем при збереженні на певному етапі творчості митців домінантної ознаки одної з них. Практично всі українські літератори пройшли шлях творчого пошуку через кілька стильових напрямів.

Цей період у розвитку української літератури позначений і активізацією авангардних течій. Авангардистський напрям в Україні представлений футуризмом (М. Семенко, Гео Шкурупій, О. Слісаренко, Волод. Яровий та ін.), конструктивним динамізмом – група, споріднена з футуризмом (В. Поліщук, Г. Коляда, О. Левада, Р. Троянкер та ін.), імажинізмом (В. Сосюра, Б. Ігор-Антонич), експресіонізмом (Т. Осьмачка, М. Бажан, І. Крушельницький та ін.). Авангардизм, за визначенням М. Ткачука, характеризувався відмовою від реалістичного змалювання світу, запереченням традиційних форм

зображення світу, суб'єктивізмом, прагненням до застосування незвичайних, навіть антиестетичних виражальних засобів (Ткачук М.).

Таке стильове розмаїття дало можливість розкритися багатьом молодим творчим індивідуальностям, які своєю творчістю, як, наприклад, П. Тичина, Т. Осьмачка, Є. Плужник, М. Хвильовий, Г. Косинка, М. Бажан, В. Підмогильний та ін., засвідчили високий рівень національного художнього мислення.

Із початку 20-х років в Україні виникають письменницькі групи та об'єднання. Вихідці з селянського середовища об'єдналися в групу „Плуг” (С. Пилипенко, А. Паньків, І. Сенченко, Г. Коляда, І. Шевченко, П. Панч, А. Головка, В. Гжицький та ін.). Поруч із справді талановитими митцями серед „плужан” було багато непідготовленої молоді, що зумовило явище масовізму, провінційності в літературі.

Неоднорідною за складом була й організація „Гарт”, що об'єднала письменників міста (В. Еллан-Блакитний, М. Хвильовий, О. Довженко, О. Копиленко, І. Дніпровський, М. Йогансен, В. Поліщук, І. Кулик, І. Сенченко, В. Сосюра, П. Тичина та ін.). У 1925 році ця група реорганізувалася у ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури). Очолена М. Хвильовим, вона проіснувала до 1928 року.

В об'єднання „Молодняк” (1926) увійшла творча молодь (С. Воскрекасенко, І. Гончаренко, К. Гордієнко, С. Голованівський, О. Донченко, О. Корнійчук, О. Кундзіч, С. Крижанівський, П. Усенко та інші). Основні осередки „Молодняка” базувалися в Києві та Харкові, філії – у Дніпропетровську, Кременчуці, Запоріжжі, Миколаєві.

Письменники „Плугу”, „Гарту”, „Молодняка” творили т. зв. „пролетарську літературу”, яка відзначалася декларативністю, класовою спрямованістю, ідейним пафосом, за що були підтримані компартією. Представників цих угруповань називали „пролетарськими письменниками”. Вони, як зазначає М. Ткачук, „свідомо обмежувалися соціальною проблематикою, зображенням „класової боротьби”. Функція їх творів зводилася до нав'язування певних більшовицьких ідеологічних настанов. Художнє осмислення явищ дійсності було замінено партійно-догматичним і спрощеним баченням життя. Герої таких творів ставали рупорами „класових ідей”, яким підпорядковувались думки, почуття і переживання” (Ткачук М.)

Високомистецькі твори представників неокласиків, ланківців, ваплітян таврувалися як буржуазне, вороже мистецтво за те, що вони творили у стилі кращих зразків світової літератури, цінували надбання західного мистецтва, закликали збагачувати себе його духовними цінностями. Цих письменників нарекли „попутниками”, а пізніше репресували.

Неформальна група „неокласиків” утворилася ще до 1920 року. „П'ятірне гроно” – М. Зеров, М. Рильський, П. Филипович, М. Драй-Хмара, Ю. Клен (Освальд Бургардт) – це талановиті, високоосвічені митці національного спрямування.

Близькою до неокласиків була й київська група елітарних митців „Ланка” (В. Підмогильний, Г. Косинка, Т. Осьмачка, Є. Плужник, Марія Галич, Борис Тенета, І. Багряний та ін.). Ваплітяни, неокласики та „ланківці” були

одноставними у поглядах на шляхи розвитку національної літератури, в орієнтації на високі зразки європейського мистецтва.

Під тиском репресій ці групи самоліквідувалися.

Авангардистське мистецтво представляли група футуристів на чолі з М. Семенком („Фламінго”, „Нова генерація”) та конструктивісти, очолювані В. Поліщуком („Авангард”).

У 1926 р. у Харкові утворилася всеукраїнська спілка пролетарських письменників – ВУСПП (В. Коряк, І. Микитенко, І. Кириленко), яка прагнула об’єднати всіх прихильних щодо режиму митців і протистояла ваплітянам, неокласикам, ланківцям, авангардистам (яких партія вважала носіями буржуазно-націоналістичної культури).

Із організації „Плуг” 1927 року відокремилися письменники із західних земель й утворили групу „Західна Україна” (В. Атаманюк, Д. Бедзик, В. Бобинський, В. Гжицький, Л. Дмитерко, М. Ірчан, П. Козланюк та ін.).

Літературні об’єднання видавали свої часто недовготривалі друковані органи.

Багатоаспектність, розмаїття літературної творчості знаходили відповідну оцінку й аналіз у літературознавстві та критиці, що були репрезентовані критиками двох напрямів: національного – М. Грушевський, С. Єфремов, А. Ніковський, М. Зеров, М. Шаповал та ін., і пролетарського – В. Еллан-Блакитний, В. Коряк, І. Кулик, І. Лакиза, Я. Савченко, Д. Загул, О. Дорошкевич, О. Білецький та ін. Літературними критиками часто виступали й лідери літературних угруповань, друкуючи свої матеріали на сторінках часописів „Плужанин”, „Плуг”, „Червоний шлях”, „Життя й революція”, „Авангард”, „Семафор у майбутнє”, „Літературний ярмарок”, „Нова генерація”, „Нова громада”, „Універсальний журнал” та ін.

Плюралізм думок та поглядів на мистецтво, що панував у середовищі письменників у 20-і роки, призводив до різкого протистояння як окремих осіб, так і цілих літературних груп. Проблема шляхів розвитку української літератури стала предметом дискусії 1925–1928 років, що її започаткував своїми виступами та памфлетами М. Хвильовий. 30 квітня 1925 року на сторінках додатку до газети «Вісті ВУЦВК» – «Культура і побут» з’явилася стаття М. Хвильового «Про „сатану в бочці”, або про графоманів, спекулянтів та інших „просвітян”». Це була відповідь письменнику-початківцю Г. Яковенку. М. Хвильовий уперше з такою пристрасністю та сміливістю порушив «найболючіший нерв духовного життя на Україні... Уже в першому памфлеті «Про „сатану в бочці...” М. Хвильовий спромігся побачити в пересічній статті Г. Яковенка ще ледь помітну лиховісну тінь тієї консервативної сили, що здатна повністю дискредитувати літературу як художнє явище, підштовхуючи її в глухий кут провінційного животіння» (20-і роки: Літературні дискусії, полеміки...). М. Хвильовий принципово відкидав «популістське загравання з масами на терені мистецтва» (20-і роки: Літературні дискусії, полеміки...). , що породжувало «масовізм» у літературі. Висміявши постійно нав’язуваний українській літературі комплекс «хуторянства», Хвильовий у своїй естетичній концепції, «спрямованій на конструктивне розв’язання актуальних питань

єдності традицій і новаторства, визначення перспективних сил у мистецтві, в соціальній та національній свідомості»(20-і роки: Літературні дискусії, полеміки...), орієнтувався на «психологічну Європу», її грандіозну цивілізацію, Європу Гете, Дарвіна, Байрона, Маркса..., що означало в розумінні Хвильового європейську інтелігентність, фаустівський дух неспокою і шукань, вироблення таких рис, які б сприяли подоланню комплексу провінційності у художній творчості.

Після опублікування статті М. Хвильового (квітень, 1925 р.), 24 травня в Києві відбувся диспут «Шляхи розвитку сучасної літератури», у якому взяли участь представники всіх літературних організацій Києва – «Гарту», «Плуга», «Ланки» (понад 800 осіб). У дискусію включилася літературна громадськість, вся національна інтелігенція.

Питання про самобутність української культури, її подальший розвиток, тісний зв'язок із культурою Європи, подолання сліпої орієнтації на Москву, заперечення провінційності та масовізму стояли в центрі дискусії. Позиції митців у полеміці з приводу цих проблем розділилися. Але з поглибленням ідеологічного монополізму більшовицької партії став неможливий плюралізм думок і поглядів у літературно-мистецькій сфері. Реалізується положення ленінської статті «Партійна організація і партійна література» (1905) про те, що «літературна справа повинна стати частиною загальнопролетарської справи, „коліщатком і гвинтиком” одного-єдиного, великого соціал-демократичного механізму...».

Таким чином, у літературу переносяться методи партійного диктату і політичної боротьби. Літературна дискусія переходить із естетичного руслу в політичне, що спричинило переслідування та арешти митців. Із 1929 по 1934 рр. тривають масштабні цілеспрямовані репресії проти української інтелігенції і, зокрема, письменників. Вони продовжуються до 1937 р.

За ініціативою М. Скрипника, комісара освіти, створюється федерація об'єднань радянських письменників України (1930) з друкованим органом «Літературна газета». Припиняють діяльність літературні угруповання, піддаються ідеологічній оцінці й визнаються шкідливими будь-які прояви шукань у галузі форми, утверджується класово-утилітарний принцип оцінки художніх творів.

У 1932 році ВКП(б) видає постанову «Про перебудову літературно-художніх організацій», якою було офіційно припинено діяльність будь-яких літературних об'єднань. Як наслідок остаточної уніфікації літературного життя в Україні стало утворення єдиної Спілки радянських письменників (1934) і утвердження єдиного для всіх митців методу в літературі – соціалістичного реалізму. У результаті – замість авторитету естетичних норм запанувала політична догма. Естетичні принципи були підмінені державною директивністю і регламентацією, яка позначилася на тематиці (соціалістичне будівництво, дружба народів, боротьба за мир, трудові подвиги і т. п.), ідеологічно визначеній інтерпретації життєвих подій і явищ, а також на поетиці художніх творів (вимога „доступності”, заперечення формотворчих пошуків, прийомів умовності, психологізму тощо).

Змагання за самобутність національної літератури закінчилися. Її творці увійшли в історію як „Розстріляне Відродження”. Унаслідок репресій у 30–х роках українське письменство зазнало великих втрат. Воно було ізольоване від світових культурних процесів і тенденцій.

П о е з і я

Творчі пошуки новітньої епохи проявилися передусім у мобільних жанрах, зокрема в поезії. У цей час, як відзначав С. Єфремов, «може, вперше українська поезія масово вступила на той шлях, на якому попереду лиш одиниці красувалися, справжні майстри слова, що швидше відчували, аніж були свідомі його краси. Наймолодша генерація дала справді високі й гарні зразки формального досягнення, надто в техніці віршування. Всякі вишукані звукові ефекти, алітерації й асонанси, вигадливий, мінливий ритм, вільний вірш, новотвори в мові – усе те, що в старшій нашій поезії лиш випадком проривалося» (С. Єфремов).

Дійсно, на терені української літератури з’явилися такі яскраві постаті, як П. Тичина, М. Рильський, Т. Осьмачка, Є. Плужник, М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара, М. Бажан, М. Йогансен, М. Семенко, В. Поліщук, В. Сосюра, В. Чумак, О. Влизько, Д. Фальківський, В. Свідзинський та інші.

Найбільш поширеною стильовою течією в тодішній літературі був символізм, впливу якого в тій чи іншій мірі зазнало чимало поетів. Як відзначав у свій час М. Доленго, «з українського символізму почали свою літературну працю і Павло Тичина, і навіть офіційний ієрарх нашого лівого фронту Михаль Семенко» (Доленго М.).

Найталановитішим представником символізму був П.Тичина, «найвизначніший лірик... по Шевченкові, належачи до ряду, де автор “Слова о полку Ігоревім” і сам творець „Кобзаря”» (Барка В). Його перша збірка „Сонячні кларнети”, поема „Золотий гомін”, що з’явилися в цей період, дали підстави С. Єфремову так характеризувати автора та його стиль: «Замислений мрійник з м’якою, чулою душею, заслуханою в звуки наоколої природи, в одгомін космічних з’явищ, у світову гармонію, радісний пантеїст, якому все навкруги шепоче йому одному зрозумілі мелодії й який сам мріє вголос чудовим, то сильним, то музики повним віршем» (Єфремов С.). Тичина, за Єфремовим, – це поет, формою глибоко національний, бо використав у своїй творчості «все багате попередніх поколінь надбання».

Збірки П.Тичини «Замість сонетів і октав», «Плуг», «Вітер з України», які вийшли у 20–30–х роках, свідчили про світоглядну еволюцію митця, що відбилася й на проблемно-стильовій системі поетичного доробку.

Серед поетів, що зазнали впливу символізму та особливо виявили себе в поезиці експресіонізму, виділяється постать Теодосія Осьмачки.

Із творів його першої збірки «Круча» прозирають, за визначенням С. Єфремова, «суворої, справді біблійної простоти дух..., якась нерозгадана глибінь образів і разом блискуча народна мова та епічний стиль дум з суто народними способами...» (Єфремов С.).

Як і в першій, у наступних збірках Т.Осьмачки «Скитські вогні» та «Клекіт», що були відгуком на суспільно-політичні події в Україні, домінують настрої тривоги, сумнівів, страху, передчуття біди. Символіка образів, кольорів, семантичних рядів поетичних творів «проектується на реальні переживання поета, на те, що тривожить його сумління, змушує замислюватися, куди ж прямує цей несамовитий, розжарений революційною енергією до сліпучого палахкотіння експрес» (Жулинський М.).

У 1918 році в Києві символисти Я. Савченко, О. Слісаренко, П. Тичина, В. Кобилянський та інші створили осередок «Біла студія», який пізніше реорганізувався в «Музагет».

Поетика символізму простежується й у ранніх творах В. Свідзинського, а для наступних характерне поєднання елементів сюрреалізму з класичною формою. Його збірки «Ліричні поезії», «Вересень», «Поезії», «Медобір» (в останню ввійшли твори 1927-1936 рр., видана в Мюнхені 1975 року) репрезентували автора як «поета мовчання», «внутрішнього емігранта». За визначенням Е. Соловей, його творчість є феноменом «неканонічної традиційності», «дивовижної свободи вибіркового й ініціативного творчого опанування духовного спадку, суттєвого розширення... самої сфери спадкоємності». Індеферентність Свідзинського до актуальних подій життя зумовила закиди критики в його несучасності, перебуванні «поза часом і простором», у відчуженості творчості від ідей сьогодення.

Традиції вітчизняної, європейської класики, тенденції авангардистської поезики притаманні творчості Богдана Ігоря Антонича (зб. «Привітання життя», «Три перстені», «Книга Лева», «Зелена євангелія», «Ротації»). Характерним для художньо-філософського світогляду Б.-І. Антонича є його оптимістичний погляд на людину, трактування світу як «взаємодії „зовнішньої дійсності” і „другої дійсності”», що в «Трьох перстнях» «близька до пантеїзму в сковородинівському розумінні, за яким духовне начало „розвинене” в природі як джерело її саморуху і саморозвитку» (Історія української літератури, 1998), сприйняття природи, у відображенні якої переплелися літературні традиції з «уроками фольклору, в якому збереглося так багато дохристиянських міфологічних уявлень, де діє оживлена природа, і людина – невіддільна від неї частка» (Історія української літератури, 1998). У поетичній концепції Б.-І. Антонича домінує культ біологізму, «що утверджує єдність світу, космосу, підпорядкованого законам природного саморозвитку, і включає людину в „мудре коло життя” як органічну частку природи...» (Історія української літератури, 1998).

Потужною групою талановитих поетів були неокласики. Книжка перекладів «Антологія римської поезії», збірка «Камена» М. Зерова, збірки П. Филиповича «Земля і вітер», «Простір», М. Драй-Хмари «Проростень», твори М. Рильського, Ю. Клена репрезентували в українській ліриці високорозвинений естетичний смак, багату ерудицію, високу майстерність поетичного слова. Усі вони, як пише Ю. Лавріненко про М. Зерова, під панцирем далеких тематичних мотивів, античних і філософських ремінісценцій культивували дух сучасності, вбачаючи «культурно-історичну місію

українського відродження... у тому, щоб переймати і розвивати далі ліпші скарби антично-європейського круга, до якого...історично належить Україна» (Лавріненко Ю.).

Наймолодший із „неокласиків” літами, але чи не найстарший, за висловом М. Зерова (Зеров М.), літературним стажем, був М. Рильський, «досить витончений і складний поет» (Зеров М.).

Через творчий набуток М. Рильського цих років – від першої книжки «На білих островах» (1910) і до п'ятої – «Крізь бурю й сніг» (через «Під осінніми зорями» – два видання, «Синю далечінь») простежується еволюція стилю від тенденцій символізму, зокрема символістичної техніки, що проявляється в «непереможній владі звуків, що один одного підказують, нанизують один на одного, утворюючи цілі узори внутрішніх рим, анафор і інших „повторів”.., до класичного стилю, „з його зрівноваженістю і кларизмом, мальовничими епітетами, міцним логічним побудуванням і строкою течією мислі» (Зеров М.).

Сучасні М. Рильському критики часто зауважували, що поезія митця далека від настроїв сьогодення, соціально відірвана від темпів революційної дійсності. Та це було не зовсім так. Схильний до філософії епікуреїзму поет був «зовсім не чужий болінням і муками сучасності, свідченням чого є поеми „Крізь бурю й сніг”, „Ганнуся”, вірші „Мамо, сива мамо”, „Вікна говорять”». І живе він, як зазначав М. Зеров, «разом з своїм часом, напружено і уважно в околиці життя вдивляється, уміє помічати останній вираз його обличчя („Хлопчик на фастівському вокзалі”, „Посуха”). Уміє пізнавати в його глибині струю вічнолюдського, близького всім часам і народам... Він уміє по-людськи співчувати прибитим і малим; він радіє життю новому... Не вмів тільки, як те і личить правдивому поетові, писати на замовлення і дотримувати шаблону. Співає він що хоче і як хоче...

Весь чар поезії Рильського і лежить саме в широті його мистецького співчуття і розмаїтості його поетичних перевтілень» (Зеров М.).

Переломним у житті та світогляді поета був період кінця 20 – поч. 30 рр., що й засвідчила збірка «Знак терезів» (1932).

Близьким до неокласиків за своїми світоглядними позиціями були представники групи «Ланка» (пізніше «Марс») і, зокрема, Є. Плужник, за визначенням Ю. Коваліва «типовий реаліст». Щоправда, Є. Плужнику імпонувала поетика імпресіонізму, прагнення витончено, через художні деталі відтворити суб'єктивні враження, їх мінливі нюанси. Його вірші малоформатні, але широкі змістом. У віршах прижиттєвих збірок «Дні», «Рання осінь» та пізніше виданої «Рівноваги» поет намагався осмислити пекучі питання про суть людського життя, його самоцінність і неповторність. Він відтворив велику і жорстоку правду про трагічну й буремну епоху, поставивши на вершину найвищих цінностей людське життя. Саме з цих гуманістичних позицій осмислював поет сучасне і майбутнє.

Соціальна активність, колективістичний ентузіазм породили і нове революційне мистецтво.

Революційні романтики пожовтневої доби (В. Еллан-Блакитний «Удари молота і серця», В. Чумак «Заспів», М. Йогансен, М. Бажан, В. Сосюра, О.

Влизько, Д. Фальківський та ін.) «„взяли на себе” від імені всієї літератури зображати грандіозні революційні перетворення» (Ковалів Ю.). При цьому визначальним принципом побудови поетичного образу стала гіпербола, крізь призму якої сприймався довколишній світ. У поезіях О. Влизька підносилися єдність поколінь, утверджувалася єдність особистого і громадського (М. Йогансен). У поезіях В. Сосюри наголошувалося на гіперболічному «ми», але, як свідчать твори поета (зб. «Червона зима», «Осінні зорі», «Сьогодні», «Золоті шуліки», «Коли зацвітуть акації» та ін.), при цьому визнавалася й підносилася цінність кожної окремої долі, що зливалася з народною, а не губилася в ній безслідно.

Пафосом романтизму, енергією експресіонізму та авангардизму пройнята творчість М. Бажана («17 патруль», «Різьблена тінь», «Будівлі»; поеми «Розмова сердець», «Гофманова ніч», «Смерть Гамлета», «Трилогія пристрасті» та ін.). Вона засвідчує еволюцію світоглядних засад митця, який через подолання вузькочасових принципів приходив до усвідомлення ваги загальнолюдських цінностей. Шлях його творчих пошуків – від футуризму до ВАПЛІТЕ, через «сонетну» школу до інтелектуальних поем.

Революційні романтики, увібравши у свою стильову систему елементи поетичної культури символізму, імпресіонізму, футуризму, акмеїзму, інших модерністських течій та поєднавши їх із національними культурними традиціями, творили соціально-революційну поезію. Щоправда, були серед них і такі, що за революційно-романтичним піднесенням бачили й розуміли трагізм подій. Наприклад, Д. Фальківський (Левчук), колишній чекіст, що сам був учасником громадянської війни, «вважав неприпустимим бодай найменший прояв версифікаційної легковажності, прикритої романтичним серпанком. Фальшиві інтонації ультрареволюційних фраз видавалися йому наругою над історичною правдою» (Ковалів Ю.).

Для світогляду Д. Фальківського, як і В. Сосюри, було властивим прагнення поєднати в собі людину й революціонера, українця й комуніста.

На думку Ю. Коваліва, пошуки моральних підвалин революції підносили таких поетів, як Д. Фальківський, В. Сосюра, Є. Плужник, П. Тичина на висоті усвідомлення загальнолюдських цінностей, <...>збагачували їхню лірику гуманістичним змістом (Ковалів Ю.).

Авангардистська поезія займала певне місце в українському літературному процесі 20–30-х років. Український поетичний авангард представлений футуризмом, який пройшов під різними назвами кілька форм (панфутуризм, кверофутуризм, кубофутуризм) і конструктивізмом.

Футуризм передбачав своїм завданням руйнування традиційної естетики, розрив зв'язків з усталеними нормами. В українську літературу футуризм прийшов від італійця Марінетті та російського поета Маяковського. У своєму маніфесті українські футуристи декларували інтернаціоналізм, пролетарське мистецтво і взагалі авангардизм у літературі та в усіх ділянках культурного життя. Вони відкидали культурні надбання минулого, прагнули позбавити літературу притаманних їй тенденцій – народництва, хуторянства, консерватизму. Лозунгами «смерть ліриці», «дайош масову культуру», «смерть

мистецтву» авангардисти декларували курс на деестетизацію мистецтва. Авангардизм заявляв про руйнацію як змісту, так і форми, пропагував нові прийоми, стиль в літературі. Серед літературно-поетичних засобів авангардистів поширеними були пародійні прийоми, використання нецензурної лексики, вульгаризмів, «прозаїзація» поетичного стилю тощо. Вони вдавалися до різного роду провокацій, епатажу, влаштовували скандали під час літературних дискусій.

Найяскравішим представником футуризму в Україні був М.Семенко (збірки «Prelude», «Дерзання», «П'єро кохає», «П'єро здається», «В садах безрозних», «Дев'ять поем», «П'єро мертвопетлює», «Blocnotes», «Проміння погроз», «Кобзар» та ін.). Семенкове новаторство виявилось як у царині поетичного стилю, так і в тематиці. Він, як зазначав Ю. Лавріненко, «заповзвся зруйнувати дотеперішню лінію розвитку української лірики й мистецтва, вводючи замість традиційних сільських – урбаністичні мотиви, замість замріяної особистої лірики – голосну маніфестацію нервової душі, що демонструє себе голосно і публічно в шумі каварень і вулиць, відкидаючи мелос та розмірений такт і оперуючи дисонансами та верлібром, зводячи в царину поетичного всю прозу щедрості» (Лавріненко Ю.).

Помітними постатями серед футуристів у 20-і роки були Гео Шкурूपій, Гео Коляда, Кость Буревій та інші.

Творчість поетів-авангардистів та їхні естетичні погляди, що були задекларовані в маніфесті, неодноразово ставали предметом гострих дискусій. Та все ж «футуристи не лише завдавали прикроців українській літературі, а й були колотливими стимуляторами її розвитку, пошуку нових форм, європеїзації...» (Іст. укр.. літ., 1998).

«Конструктивізм» представлений творчістю Валер'яна Поліщука («Сонячна міць», «Вибухи сили», «Радіо в житах» та ін.), який у цінніших її зразках поповнив українську літературу «науковою» поезією, творами, де предметом художнього осмислення виступають світ техніки разом із явищами природи та людської культури.

Послідовники В. Поліщука (Л. Чернов, Р. Троянкер, М. Майський, О. Сорока та ін.) об'єдналися у літературну організацію «Авангард» (1928–1929 рр.).

Показовим для 20–30- рр. є розвиток урбаністичної поезії (В. Сосюра «Знов місто моє», «Криворіжжя», «Дніпрельстан»; М. Бажан «Будівлі», І. Кулик «Ніагара», Д. Загул «Геліополіс», М. Семенко «Місто», П. Тичина «Харків», М. Драй-Хмара «Київ» та ін.). З'являються цікаві зразки мариністичної лірики (Є. Плужник «Синє море обгорнули тумани», «Ой гудуть, дзвенять міцні вітрила», «Ніч... а човен – як срібний птах», М. Рильський «Коли полинуть бригантини на гребні пін», Михайло Драй-Хмара – цикл «Море», В. Поліщук «Прибій на морі», «Туман», «Мертва брижа», О. Влизько «Балада про честь матроса» та ін.).

Особливої популярності набирає форма вільного вірша – верлібр, який спостерігається в поетичній практиці М. Семенка, В. Поліщука, О. Влизька та ін. Має місце утворення міжжанрових форм – поезофільм, поезомалярство (М.

Семенко). Виникає такий жанровий різновид, як лірична поема (Є. Плужник «Галілей», «Канів», М. Хвильовий «В електричний вік», «Поема моєї сестри» та ін.)

У поемах знайшли відображення події національного відродження (П. Тичина «Золотий гомін»), революційних та пореволюційних подій (В. Сосюра «Червона зима»), пошуки людиною себе в розвированих подіях (В. Сосюра «Навколо», «Оксана», «Залізниця»), історичні події та образи (В. Сосюра «Тарас Трясило», «Мазепа»).

З-під пера М. Бажана з'являються поеми філософського звучання («Розмова сердець», «Гофманова ніч», «Гетто в Умані», «Сліпці», «Число», «Смерть Гамлета»).

Окремою групою поетів у 20–30-і роки були митці української еміграції, неформально об'єднані у т. зв. «празьку групу» (Ю. Дараган, Є. Маланюк, О. Стефанович, О. Ольжич, О. Лятуринська, О. Теліга, Л. Мосендз), а також варшавська група, що виникла в Польщі з переїздом туди українських митців (О. Теліга, Є. Маланюк, Н. Лівницька-Холодна, Ю. Липа).

Отже, українська лірика 20–поч. 30-х років відзначалася розмаїттям жанрово-стильових тенденцій, багатством віршових форм, розширенням тематичного діапазону, зображально-виражальних засобів. Її активний розвиток припинився у зв'язку з масовими репресіями митців.

Проза

Неповторність українського літературного ренесансу в 20–30-і роки виявилася і в прозі. Як зазначає Ю. Ковалів, «українська епіка 20-х років, вражаючи своїм жанрово-стильовим розмаїттям, новими естетичними формами зображально-виражального нарративу не вкладалася у жодний канон або напрям. Засвідчивши ознаки розвинутого модернізму, вона не ідентифікувала себе з ним, очевидно, через вплив політичних тенденцій, що склалися в тогочасній Україні.

Водночас частина прози перебувала під знаком авангардизму. Її також привласнювала „пролетлітература”, культивована компартією, яка мала на меті перетворити письменство на „гвинтик і коліщатко загальнопролетарської справи”, завдяки чому поширювалася радянська масова культура, заідеологізоване імітат-письменство” (Ю. Ковалів. Історія укр. літ.).

Нова проза представлена переважно молодими силами, оскільки не стало М. Коцюбинського, І. Франка, Б. Грінченка, Панаса Мирного, І. Нечуя-Левицького.

Розвиток української новітньої прози характеризується стильовим і жанровим багатством. На перший план виходять «малі» прозові жанри – ескіз, етюд, шкід, новела, оповідання, а з часом – повість, роман. Простежується стильове розмаїття прози: символізм (Г. Михайличенко, Г. Журба), експресіонізм (О. Турянський, І. Дніпровський, І. Сенченко), імпресіонізм (М. М. Івченко, Г. Косинка, М. Ірчан, А. Головка), орнаменталізм (М. Хвильовий, П. Панч), неоромантизм (Г. Епик, О. Досвітній, Ю. Яновський, О. Довженко).

Для відтворення дійсності письменники використовують засоби реалістичного, романтичного письма, умовно-асоціативні форми, фантастику, гротеск, алегорію тощо.

Новелісти «продемонстрували високу художню майстерність у змалюванні драматизму життя і долі людини. Новації митців у жанрі новели такі вагомі, що забезпечили їй європейський рівень» (Ткачук М.). Підтвердженням цього є видані збірки (Г. Косинка «На золотих богів», М. Хвильовий «Сині етюди», А. Заливчий «З літ дитинства», М. Івченко «Шуми весняні», В. Підмогильний «Твори. Т.1», «Проблема хліба», М. Ірчан «Фільми революції», Ю. Яновський «Мамутові бивні», «Кров землі», А. Головка «Дівчинка з шляху», «Червона хустина», П. Панч «Дороговказ», Гео Шкурупій «Переможець дракона» та ін.). Це, за визначенням Ю. Коваліва, «переважно емоційно наснажені твори, ліричні звернення, в них часом стирається грань між поезією й прозою багато важить безпосередній вияв авторських почувань» (Ковалів Ю.).

Імпресіоністична й реалістична «мала» проза відображає людину в складних суспільних, міжособистісних стосунках, у вирішенні конфліктів, зумовлених обставинами життя. Твори філософського, пригодницько-фантастичного змісту, сатирично-гумористичного спрямування підтверджують прагнення митців осягнути різні аспекти життя.

Основною темою «малої» прози залишалася традиційно тема села з осмисленням тих подій, які там відбувалися. Кожен із митців відображав їх у руслі власного стильового художнього мислення.

Г. Косинка – імпресіоніст, слово якого колоритне, багато орнаментоване, соковите, фраза «рельєфна, густо забарвлена, крута, коротка, енергійна» (Рильський М.). Він «приніс в українську літературу не ідеалізацію патріархальності, не замилування усталеними звичаями та ідилією селянського побуту, а терпку правду про селянські злидні, про безпросвітність сільської бідноти» (Антоненко-Давидович Б.). Твори збірок «На золотих богів», «Заквітчаний сон», «Мати», «Політика», «Циркуль», «Серце» ілюструють майстерне поєднання поезики імпресіоністичного та реалістичного письма.

Андрієві Головку засоби натуралістичного психологізму, імпресіонізму символізму, експресіонізму дали можливість відтворити живі картини тогочасного життя на селі, сповненого драматизму і світлих сподівань на майбутнє. Тема долі дитини, становлення її характеру в умовах громадянської війни – провідна в оповіданнях «Пилипко», «Червона хустина», «Дівчинка з шляху». Для його творів характерна «рубана» фраза, лірична орнаментальність, імпресіоністична образність, романтична символіка, увага до деталі.

Великий романтик революції Микола Хвильовий, у творчості якого наявні засоби імпресіоністичного, символістичного, експресіоністичного письма, виражальність відчутно переважає над зображальністю, роль сюжету ослаблена, композиція хаотична, розширив і оновив проблематику української прози, вийшовши за межі селянської теми. Він торкнувся теми революції й громадянської війни крізь призму національного й загальнолюдського, актуалізував проблеми розбіжності мрії й дійсності, зайвої людини, згубності

фанатизму в ім'я абстрактної ідеї, розчакненої свідомості („я – чекіст, але я і людина”), розмірковував над долею «муралів» революції, що опинилися або в «санаторійній зоні», кінчаючи життя самогубством, або переродилися в обивателів Карлів Івановичів чи Іванів Івановичів, пристосовуючись до умов життя... Автор засвідчив майстерність письменника-сатирика, який гостру іронію, викривальний сарказм спрямував проти перевертнів- комуністів, обивателів, «світової сволочі», яка паразитувала, прикриваючись участю в революції.

О.І. Білецький назвав М. Хвильового, автора лише двох прозових збірок, «основоположником справжньої нової української прози» який активно впливає на ціле покоління митців. «„Сині етюди” й „Осінь”, – писав О. Білецький, – по суті визначили все коло тем нашої революційної белетристики... Три основні жанри накреслила проза Хвильового. Перший – героїка революції... Другий – революційна сатира: зображення обивателя, що до цього часу ще безсмертний, пристосовується до нових умов життя... Третій, нарешті, сатиричне, о іноді переходить в елегію „горьким смехом моим рассмеюся”, що веде до смутку, до зміщення, до того самого обивательського багна, до моральної смерті».

Традиції психологічної прози продовжив В. Підмогильний (зб. «Твори Т.1», «Військовий літун», «Проблема хліба»). Опрацьовуючи теми села, міста, громадянської війни (оповідання «Старець», «Гайдамака», «На селі», «Собака», «Проблема хліба», «В епідемічному бараці» та інші), митець завжди зосереджував увагу на людині пореволюційної доби, її відчуженості, самотності, усвідомленні нею абсурдності буття, пошуках своєї індивідуальності, трагічних для українства наслідків «третьої революції» – між містом і селом. Тому «відчувати стан і рух людської душі, пізнавати психіку людської особистості, яка гостро сприймає навколишній світ, зазнає інколи більше поразок, ніж перемог», – таким був шлях осмислення реального життя в екзистенціальній прозі В. Підмогильного.

Митці звертаються до відображення долі інтелігенції в умовах становлення нової влади, показують їхні драми й трагедії, намагання вижити, пристосуватися до нових обставин за нової системи, яка сприймає їх за ворогів і прирікає на знищення. Увага митців сконцентрована загалом на внутрішньому світі героїв.

У напрямі традиційного реалізму еволюціонують О. Копиленко, П. Панч, О. Досвітній, І. Сенченко, Г. Шкурупій, Ю. Смолич та ін.

Доля «маленької» людини у вирі суспільних подій, її здатність знайти себе в екстремальних ситуаціях – у центрі творів із вигадливим сюжетом Ю. Смолича.

Сатирично гумористична проза цього часу представлена творами В. Чечвянського («Номерок і печатка», «Оздоровлення апарату» тощо), Ю. Вухналя (збірки «По злобі», «Життя й діяльність Федька Гуски» та ін.), Костя Котка (збірки «Сто годин на добу», «Теж люди» тощо). Та найбільшу популярність здобуло гумористичне слово Остапа Вишні, який створив жанр усмішки. 12 збірок його творів вийшли в період з 1923 по 1930 роки («Діли

небесні», «Вишневі усмішки (сільські)», «Вишневі усмішки кримські», «Українізуємось», «Вишневі усмішки закордонні») тощо. 1928 і 1930 років вийшло зібрання «Усмішок» у чотирьох томах.

Поруч із творами малих жанрів повнокровно розвивалася проза більших жанрів: повість та роман. Гострі соціальні проблеми доби осмислюють П. Панч («Голубі ешелони», «Гнізда старі»), Д. Бузько («Лісовий звір»), О. Копиленко («Буйний хміль»), А. Головка («Пасинки степу», «Зелені серцем»).

Повість відзначається сміливим експериментаторством у виборі прийомів письма: «монтаж, часові зміщення, асоціативне мислення, мозаїчна композиція, „потік свідомості”» (Г. Михайличенко «Блакитний роман»), «ретроспекція, зміщення подій, забігання наперед» (Ю. Яновський «Байгород»)» (М. Ткачук).

Практикується жанр ліричної повісті, написаної в імпресіоністичній стильовій манері (М. Івченко «Шуми весняні», «Горіли степи», А. Головка «Можу», «Червоний роман», «Зелені серцем», «Пасинки степу»).

Повість відзначається жанровим розмаїттям: детективна, сатирична (Ю. Смолич, М. Хвильовий), пригодницька (О. Досвітній, Ю. Яновський), історико-біографічна (С. Васильченко). Синтез поезики різних жанрів утворює кіноповість (О. Довженко).

Романна проза охоплювала широке коло тем, що реалізувалися у творах різноманітних жанрових різновидів. Гостросюжетний роман мандрів репрезентує твір О. Досвітнього „Американці”.

Пригодницький та науково-фантастичний – твори Ю. Смолича «Останній Ейджевуд» та «Прекрасні катастрофи», соціально-авантюрний – «Фальшива мельпомена» Ю. Смолича, «Чорний ангел» О. Слісаренка, виробничий – «Народжується місто» О. Копиленка, художньо-біографічний – «В бур'янах» С. Васильченка, «Аліна й Костомаров», «Романи Куліша» В. Петрова.

З'являється чимало творів на тему революції, громадянської війни, колгоспного та виробничого життя. Щоправда більшість творів романного жанру відзначалися художньою недосконалістю і не витримали іспиту часом.

Свіжим, високохудожнім словом, представленим у жанровому розмаїтті в українській новітній прозі стали такі твори, як «Американці» О. Досвітнього, «Останній Ейджевуд» Ю. Смолича, «Бур'ян» А. Головка, «За плугом» В. Чередниченко, «Майстер корабля», «Чотири шаблі», «Вершники» Ю. Яновського, «Місто», «Невеличка драма» В. Підмогильного, «Вальдшнепи» М. Хвильового, «Людолови» Зінаїди Тулуб, «Недуга» Є. Плужника, твори для молоді – О. Копиленка «Атестат зрілості», І. Микитенка «Вуркагани», О. Донченка «Школа на морем», М. Трублаїні «Шхуна Колумб» та інші.

Серед жанрових різновидів – *новелістичний* роман («Вершники» Ю. Яновського), *роман-розв'язання* («Майстер корабля» Ю. Яновського, «Вальдшнепи» М. Хвильового), *роман-панорама* («Сорок вісім годин» Ю. Смолича), *соціально-побутовий, психологічний* («Визволення» О. Копиленка, «Чад» Я. Качури, «Місто», «Невеличка драма» В. Підмогильного), *біографічний* («Аліна й Костомаров», «Романи Куліша» В. Петрова), *історичний* («Мазепа» Б. Лепкого, «В степах» С. Божка), *сатиричний* («Інтелігент» М. Скрипника,

«По той бік серця» Ю. Смолича, «Голландія» Д. Бузька, «Недуга» Є. Плужника), науково-фантастичний, пригодницький («Сонячна Машина» В. Винниченка, «Прекрасні катастрофи» Ю. Смолича, «Чорний ангел» О. Слісаренка, «Двері в день» Гео Шкурупія, інтелектуальний, урбаністичний («Честь» М. Могилянського, «Місто» В. Підмогильного, «Доктор Серафікус», «Без ґрунту» В. Домонтовича), з'являються такі жанрові різновиди, як *роман-епопея* («Мазепа» Б. Лепкого, «Волинь» У. Самчука). Для романів характерні психологізм, філософська заглибленість, полемічність, парадоксальність судження.

Як відзначає Ю. Ковалів, тогочасна проза, зосереджена на формальному, естетичному, ідеологічному проблемних комплексах, найповніше розкрила свої креативні можливості саме в «експериментальному романі», у жанровому розмаїтті якого «домінантою лишився інтелектуальний роман...». То був «особливий жанр епічної літератури, в якому глибоко розкривається певна наукова, філософська тощо ідея, концепція зв'язку з формуванням характері персонажів, широко охоплених таємниць всесвіту й індивідуальної свідомості особистості»...

Особливої значущості набула інтермедіальна практика, що полягала в перекодуванні знакової системи різних мистецтв (малярства, музики тощо)... Модифікований жанр засвідчив нововведення на кшталт появи нового психотипу героя-інтелектуала (письменника, філософа, вченого та інших „людей культури”, схильного до філософських рефлексій, самоспоглядання, посиленої умовності як одного з можливих шляхів вираження художньої ідеї у творі, підвищення його інтелектуального потенціалу; виявляв «іронічність, скептичність, навіть пародійність авторського дискурсу”, ”відкритий фінал”, „зосередженість на екзистенціальних проблемах людського існування”, яке не може бути справжнім («перехід від об'єктивного, предметного світу до рівня екзистенції, відчуття унікальності й неповторності своєї особистості») і несправжнім («існування у вигляді самообману, „життя з усіма, „життя, як у всіх”, без усвідомлення свого „Я”, без розуміння справжнього покликання»)... Інколи в тканину твору залучали елементи міфічних образів та фабул, формуючи на цій основі авторський міф... Експериментальна проза, переживши стрімку жанрово-стильову еволюцію «від фрагментарного до щільного письма, від миттєвості як способу розкриття суб'єктивного світу до змалювання універсальних законів буття», набула ознак фабульної орнаментальності та напруженої сюжетності» (Ковалів Ю. Історія укр. літ.).

Утвердження методу соціалістичного реалізму, тиск тоталітарного режиму зумовлюють патетику, описовість при відображенні дійсності, прикладний характер літератури, на яку покладаються обов'язки «оспівувати» перетворення в економіці, сільському господарстві, духовній сфері. Так виникає виробничий роман, покликаний відобразити процес індустріалізації, твори про колективізацію, про нову людину, її мораль, твори про шпигунство, про ворогів народу, класових ворогів тощо. У таких творах послаблюється людинознавчий аспект, увага переноситься на виробничі, класові, моральні конфлікти.

Попри це, українська новітня проза 20–30-х років являла собою різноманітне, цікаве за жанрами, стилями, проблемами явище, мала виразно національні ознаки. Роман відображає різні аспекти суспільного життя переломної доби і стає, за визначенням М. Ткачука, «дзеркалом епохи».

Драматургія і театр

Події нового часу вплинули й на театральне мистецтво. Український театр переживав глибоку кризу, оскільки «більшовицька влада утилітаризувала драматургію і сценічне мистецтво, зобов'язуючи їх унаочнювати свої ідеологеми» (Ю. Ковалів. Історія української літератури...). Кризовий стан українського театру 20-р р. уможливило занепадає сценічного мистецтва, театр поглинула хвиля масовізму. Репертуарний голод призводив до поширення примітивних етюдів, агіток, «шаблонного драмописання» з дотриманням «ідейної витриманості та лояльності». Влада вдається до контролю й керівництва театальною діяльністю, «розпочалося „приручення” сценічного мистецтва, над яким нависла примара уніфікації» (Ю. Ковалів. Історія української літератури...).

Тогочасний вир суспільно-політичних реалій активізував цю сферу культурної діяльності, театральне життя поставало в різних формах: поряд із самодіяльними драматичними гуртками, народними театрами, пересувними робітничо-селянськими театрами діяли й професійні театральні трупи. На початку 20-х років в Україні діяло 74 професійні театри. У Києві функціонували Державний драматичний театр (очолював О. Загаров), Державний народний театр (очолював Панас Саксаганський), Молодий театр (очолював Лесь Курбас). Діяли також театри у Львові, Чернівцях, Катеринославі, Вінниці, Житомирі, Чернігові. Професійний театр представлений двома напрямками: традиційним, етнографічно-побутовим (Г. Юра, С. Бондарчук) та експериментальним (Лесь Курбас).

Лесь Курбас був добре обізнаний із розмаїтими течіями європейського мистецтва: імпресіоністи, фовісти, кубісти, футуристи, символісти та ін. Їхній досвід він переносив у власну театральну практику. 31 березня 1922 р. було засновано театр «Березіль» як революційний театр. Його кредом стали поетичні рядки з вірша норвезького письменника Бйорнсона Бйорнстєрне, перекладені Лесем Курбасом: «Я вибираю березіль, тому, що він буря, тому, що він сміх, тому, що в ньому сила, тому, що він переверот, з якого літо родиться...».

Пошуки Леся Курбаса почалися під знаком «лівого мистецтва», що означало – передове, відкрите всім новим віянням. «Він прагнув утворити „рефлексологічний” театр негайного впливу на глядача, який би активізував його і збуджував до дії. З цією метою режисер у своїх естетичних шуканнях від умовних форм ішов через синтез умовності й психологізму до філософських постановок... Це був театр синкретичний, в якому елементи драматичного дійства перепліталися з різними формами мистецтва: пластикою і хорОВОЮ декламацією, мімікою і жестом, елементами цирку й балету, музикою як

компонентом драматичної дії. Лесь Курбас вперше на національній сцені використав прийоми кіно» (Ткачук М.).

У травні 1926 року «Березиль» був переведений до тодішньої столиці Харкова і став центральним театром тогочасної України.

Якісно нового рівня розвитку досягла у 20–30-і роки українська драматургія, яка пройшла шлях від схематизму перших п'єс до високохудожніх творів з глибоким розкриттям соціально-психологічних конфліктів, повнокровними людськими характерами. Її піднесення пов'язане з іменами М. Куліша («97», «Комуна в степах», «Прощай, село», «Мина Мазайло», «Отак загинув Гуска», «Народний Малахій», «Хулій Хурина», «Закут», «Патетична соната»), І. Кочерги («Алмазне жорно», «Марко в пеклі», «Фея гіркого мигдалю», «Свіччине весілля»), Я. Мамонтова («Над безоднею», «Веселий хам»), І. Дніпровського («Яблуневий полон», «Любов і дим»), І. Микитенка («Диктатура», «Соло на флейті», «Дівчата нашої країни»), О. Корнійчука («Платон Кречет»), К. Буревія («Павло Полуботок», «Хами», «Овечі сльози» та ін.).

Характерна ознака новітньої драматургії – різноманітність жанрово-стильових форм і методів художнього осягнення дійсності. На зміну агітаційній драматургії прийшла драматургія психологічна, яка продовжила тенденції, що йшли від драми українського модерну (Леся Українка, О. Олесь, С. Черкасенко, В. Винниченко).

Основоположником новітньої української драми став М. Куліш, що, за словами Ю. Лавріненка, першим серед драматургів свого покоління прийшов до психологічного письма, створив модерну драму українського революційного відродження. Він чи не першим створив в українській драматургії цілісну трагедійну форму («97», «Народний Малахій», «Маклена Граса»), започаткував новітні жанри «сміхової культури» (комедії «Отак загинув Гуска», «Мина Мазайло», «Хулій Хурина»), збагатив арсенал виразних засобів театру. Центральною у творчості М. Куліша завжди була тема людини. Ця тема, як писав Ю. Шерех, «стає на повний зріст і в повній оголеності, без усякого тла, часу й побуту» (Шерех Ю.).

У п'єсі «97», вдаючись до прийомів умовного психологізму, автор підводить глядача до осмислення справжньої трагедії нації, засліпленої чужою ідеєю. У драмі М. Куліш порушує проблему «народ і влада», показуючи, як радянська влада, декларуючи ідеї гуманізму, знищувала українське селянство голодом, прирікши незаможників на смерть. Значить, вона антигуманна, приречена на загибель. Мусій Копистка – втілення нового типу героя – постать для драматурга ще невідома. Характерно, що через прийом умовності М. Куліш показав, що Мусій Копистка не є втіленням типового українського характеру. Саме він і стає носієм чужої українству ідеології, антинародної влади. У цьому суть трагедії фатального незнання. Цим твором Куліш підкреслив абсурдність терміну «революційний гуманізм». Адже для драматурга, як бачимо, голод, смерть і революція – це споріднені за своєю фатальністю явища людського життя. Диктатура й насильство не можуть втілювати гуманізм.

Драми «Народний Малахій» та «Патетична соната» увійшли до скарбниці світових шедеврів. У першій із них драматург розробляє відому в світовій літературі тему неопорока, людини, що бере на себе місію змінити світ і людину, витворити нову модель життя. Новаторство митця полягало в тому, що «тему пророцтва Куліш доповнив виразно гіркою іронією на характерне для кожної революційної доби захоплення утопістами, які, обіцяючи на землі соціальний рай, – нерідко «бралися» й до людини «з голими руками» (Танюк Л.). Цьому типовому явищу М. Куліш дав назву «малахіанство».

«Патетична соната» – твір, у якому митець виступає проти руйнації і крові, проти домінування класових пріоритетів над загальнолюдськими. Ця драма, на думку Л. Танюка, «трактує філософську проблему цілісності людського космосу та неподільності окремого Я: немає на світі таких ідей, за які можна було б заплатити людським життям – чужим, не власним!»

Питання «революційного гуманізму» стоять також і в центрі мелодрами «Яблуневий полон» І. Дніпровського.

Біля витоків української модерної драми стояв і Я. Мамонтов. Його драматичні етюди, ліричні драми, п'єси романтичного, символістичного забарвлення йдуть від традицій О. Олеся та В. Винниченка.

У драмі «Над безоднею», як і в мелодрамі В. Винниченка «Чорна Пантера та Білий Ведмідь», основна думка зводиться до того, що естетична ідея, як і будь-яка інша вимагає людських жертв. У п'єсі Мамонтова «Веселий Хам» та Винниченковій драмі «Великий Молох» спільним є «психологічна мотивація протиприродного навернення героя до колективної свідомості, отруєної ідеєю жертвовного подвигу» (Іст. укр. літ., 1998).

Я. Мамонтов своєю творчістю сприяв розвитку жанру трагікомедії («Княжна Вікторія»).

Для драматургії 20–30-х рр. характерним було взаємопроникнення ознак різних жанрів: трагікомедія («Народний Малахій» М. Куліша, «Княжна Вікторія» Я. Мамонтова). Особливе місце у драматичному жанрі посідає фантастична п'єса, що тяжіє до антиутопії: «Марко в пеклі», «Майстри часу» І. Кочерги, «Радій» М. Ірчана, фантастична драма «Дума про Британку» Ю. Яновського.

Остаточна перемога партійно-класового підходу над умовно-патетичним, фантастичним театром відбилася у творчості І. Микитенка, п'єси якого на той час були популярними («Диктатура», «Соло на флейті», «Дівчата нашої країни» та інші). Морально-етичні проблеми на тлі виробничого конфлікту розробляють І. Микитенко у драмі «Соло на флейті», О. Корнійчук у драмі «Платон Кречет». Зразком людини високої моралі, що виявляється у розв'язанні виробничих конфліктів, виступає і Платон Кречет з однойменної драми О. Корнійчука.

Суспільно-політичні події наклали відбиток і на історичну драматургію (О. Корнійчук – «Богдан Хмельницький», І. Кочерга – «Свіччине весілля», К. Буревій – «Павло Полуботок», «Іван Мазепа» Л. Старицької-Черняхівської та ін.).

І. Кочерга як митець формувався під впливом символізму («Песня в бокале», «Фея гіркою мигдалю», «Алмазне жорно», «Марко в пеклі» та ін.). Віршова драма «Свіччине весілля» ввібрала все краще з досвіду автора. Образи й картини, змальовані в ній, обіймають як історично імовірні явища, так і поетичну символіку.

Хоч історичних подій у драмі небагато – власне, тільки відомості про заборону світла в житлах київських громадян і ремісників, зняту королем Сігізмундом в 1506 р., – твір залишає враження достовірного показу життя давнього Києва. Автор створює узагальнену картину боротьби України за свою долю і майбутню культуру. Вона втілюється в символічних образах Івана Свічки та Меланки, а також ремісників Києва, що виступили проти воєвод та 12-річної темряви великого міста. Образ Меланки, за задумом автора, є символом України.

На цей період припадає й розвиток українського кінематографа. Світової слави зажив Олександр Довженко, творець фільмів з яскравою національною проблематикою «Звенигора» (1927), «Арсенал» (1929), «Земля» (1930).

Унаслідок репресій 30-х років українське письменство і культура в цілому зазнали непоправних втрат.

Та все ж літературний набуток митців, що продовжували творити (П. Тичина, Ю. Яновський, О. Довженко, І. Кочерга, М. Рильський, М. Бажан, А. Малишко, В. Сосюра та ін.), і в тих складних умовах сприяв утвердженню українського національного буття.

Л і т е р а т у р а **часів війни 1941 – 1945 рр.**

Своєрідністю позначений художній процес в Україні цього періоду. Слово набуло особливої ваги, його прирівняли до зброї. Літературне життя активізувалося як в Україні, так і за її межами: красне письменство було мобілізоване на піднесення патріотичної ідеї. Близько 80 українських митців – членів Спілки письменників України в перші ж дні війни воювали на фронті, а також працювали у фронтовій пресі. Письменники старшого покоління були евакуйовані до Башкирії. Вони виступали на антифашистських мітингах, друкували свої твори в періодичних виданнях, працювали на радіостанціях. Їх слово було спрямоване на мобілізацію народних сил для боротьби з фашизмом. Але треба зважати на той факт, що війна з Німеччиною викликала серед населення України різні настрої. Зокрема, «розгром радянських армій на початку війни, – як відзначає П. Голубенко, – викликав серед найширших народних мас такі величезні психологічні зрушення і критицизм щодо радянського уряду й цілої більшовицької системи, які переходили в явне бажання поразки з надіями на краще майбутнє. Кривди, заподіяні більшовиками, не забулися» (Голубенко П.).

Ці настрої теж знайшли своє відображення в літературі. Знову ожили національно-державницькі ідеї, які поширювалися серед громадян України через періодичні видання. Саме такого напрямку були газети «Дніпрова хвиля»

(Кременчук), «Дзвін» (Кривий Ріг), «Волинь» (Рівне), «Миргородські вісті», «Голос Охтирщини», «Золотоніські вісті», «Вінницькі вісті» та ін. Активну роботу по виданню періодики проводили митці (Іван Багряний, художник М. Бондар), а також ті, що повернулися на початку війни з еміграції, – Улас Самчук, Олена Теліга, І. Рогач та ін.

Велику роль у поширенні українських ідей відіграла харківська група письменників, у яку входили О. Веретенченко, Дм. Ніценко, В. Боровий, Ю. Бойко, Ю. Шевельов, Аркадій Любченко. Вони співпрацювали в літературно-мистецькому місячнику «Український засів», який видавав у Харкові В. Петров. На сторінках журналу побачили світ уривки з роману «Марія» Уласа Самчука, новела Г. Косинки «Фавст», нарис П. Гришка «Останній твір Миколи Хвильового» та ін. Про активне літературне життя Харкова свідчить і проведена там 1943 року конференція українських письменників, на якій із доповіддю про «Сучасний стан української поезії» виступив В. Петров.

Промовистим фактом літературного відродження в Україні воєнного часу стало й створення в окупованому Києві нової Спілки письменників, яку очолила Олена Теліга. Вона та її однодумці прибули в 1941 році з еміграції зі світлою метою: злитись «зі своїм народом, щоб спільними силами, великим вогнем любові розпалити знов всі ті почування, які ніколи не згасали: почуття національної спільності і гострої окремішності» (Теліга О.).

О. Теліга видає журнал „Літаври”, на сторінках якого друкувалися твори репресованих Є. Плужника, Г. Косинки, О. Влизька, Д. Фальківського, емігрантів Є. Маланюка, О. Олеся, О. Ольжича та ін.

У Києві виходила також газета «Українське слово», редагована І. Рогачем.

Піднесенню національно-визвольної ідеї в роки війни сприяла й діяльність українських письменників за кордоном.

Хоч сподівання частини українців на визволення після розгрому СРСР виявилися марними, та саме роки війни засвідчили, що українська ідея – жива. І поширювалася вона засобами художнього та публіцистичного слова.

Національно-патріотична ідея набула в цей час особливої актуальності, що сприяло піднесенню теми України у творах різних жанрів.

Про усвідомлення радянським урядом незаперечної ролі національного фактора у визвольній війні свідчить пом'якшення антиукраїнського тиску: національно-патріотичні почуття українців підтримувалися передачами українською мовою з радіостанцій «Радянська Україна» (Москва), ім. Т. Шевченка (Саратов), прифронтової радіостанції «Дніпро». Виходили газети «Література і мистецтво», «Комуніст», «Советская Украина», а спеціально для населення окупованих земель – «За честь Батьківщини» – газета Першого українського фронту. Впродовж усієї війни виходив журнал «Українська література», а в 1943 і 1944 рр. з'явилися часописи «Перець», «Дніпро», «Україна». Видавалася серія художньо-публіцистичних творів «Фронт і тил». Вийшли три великі альманахи – «Україна в огні» (2 книги) і «Україна визволяється» (1 книга), збірник «Рідне місто», перевидавалася класична українська література. Твори тогочасних українських письменників

друкувалися в періодиці, виходили окремими збірками. Саме в них події війни розкривалися найбільш повно й широко.

Найактивніше розвивалися в цей час мобільні жанри – поезія, публіцистика, «мала» проза.

П о е з і я

Події війни диктували мотиви, ідейний пафос, жанрово-стильові особливості поезії. Клятва, заклик, звернення – основні мотиви агітаційно-публіцистичних творів перших днів війни (М. Бажан – «Клятва», П. Тичина – «За все ми відплатим тобі», Л. Первомайський – «Я зростав на оцій непокірній землі» та ін.).

Ґрунтовна обізнаність із подіями зумовлює глибшу документальність поезії (А. Малишко, М. Шеремет, П. Дорошко та ін.).

Із часом домінуючим стає ліричне начало, викликане почуттям любові, розлуки, фронтової дружби, втратою бойових побратимів (В. Сосюра, І. Нехода, М. Нагнибіда та ін.).

Найпоширенішим у поезії лишається сюжетний вірш, у якому відтворено і подію, і настрій, і роздум, і почуття. Популярності набули листи-вірші, звернення-вірші (В. Сосюра «Лист до земляків», П. Тичина «Відповідь бійцям на фронт», М. Бажан «Летіть, орли» та ін.).

Тематичне коло поезії пов'язане з конкретними подіями. З новою силою зазвучала тема України («Україно моя» А. Малишка, «Україні», «Слово про рідну матір» М. Рильського, «Щастя перемоги, радість повороту», «Любіть Україну» В. Сосюри, «Матері забудь не можу» П. Тичини, «Україна» Платона Воронька та ін.).

Переможний хід війни після Сталінградської битви (1942) масштабно відображений у «Сталінградському зошиті» М. Бажана. Пафосом перемоги і впевненості перейнята поезія П. Тичини «Я утверждаюсь», написана після битви на Курській дузі. Радість довгожданої зустрічі з рідною землею струменить із циклу «Київські етюди» М. Бажана.

Тема жертв фашистського поневолення займає вагомe місце у ліриці воєнного часу («Весна» П. Тичини, «Галина» В. Швеця, «Олеся» Я. Шпорти, твори В. Сосюри, А. Малишка та ін.).

Визначним здобутком у великих поетичних формах були поеми «Данило Галицький» М. Бажана, «Похорон друга» П. Тичини, «Жага», «Мандрівка в молодість» М. Рильського, «Мій син» В. Сосюри, «Прокляті роки» Ю. Клена.

У кращих своїх зразках поезія періоду 1941-1945 рр. відзначається новим піднесенням, що виявилось як в оновленні тем і мотивів, так і в збагаченні жанрово-стильової системи.

П р о з а

Важливу роль в осмисленні подій війни відігравала й художня проза, зокрема її «малі» жанри – оповідання та новела. Уже в перші місяці війни на

сторінках періодичних видань з'являються твори А. Головка, Ю. Яновського, Л. Смілянського, П. Панча та ін. Вони несли в собі перші враження митців про події та поведінку людей на війні.

На перших порах ці твори грішили публіцистичністю, примітивізмом і поверховістю у відтворенні характерів та життєвих реалій. Не володіючи достатньою інформацією про події на фронті, митці змальовували подвиги мирних жителів у часто надуманих сутичках з ворогом (І. Ле «Брала дівка льон», Ю. Яновський «Дід Данило з „Соціалізму”», «Генерал Макодзьоба», А. Головка «Петрусь і Гапочка» та ін.).

Із ходом подій збагачувався письменницький досвід, змінювалися уявлення про війну й ворога. Сюжети й характери творів більше відповідали реальності. Урізноманітнювалася тематика оповідань: події на фронті (П. Панч «Патріот», І. Ле «Страх», Ю. Яновський «Кашовар»), партизанська боротьба (І. Ле «Червона зірка», Ю. Смолич «Любов і ненависть» та ін.), патріотичні подвиги інтелігенції (П. Панч «Чорний хрест»), героїзм бійців на фронті (В. Козаченко – «Віра», «Севастополь», О. Копиленко «Брати», О. Довженко «Перемога», С. Скляренко «Рапорт з моря», «Вінок слави» та ін.), страждання мирного населення (О. Копиленко «Чуєте мене?», О. Десняк «Мати», А. Головка «Лист до брата», А. Шиян «Чорне горе» та ін.).

Упродовж війни вийшли збірки оповідань Ю. Яновського «Земля батьків», І. Ле «Мої листи», «Сліди війни», «Акорди війни», «Висота 206», М. Стельмаха «Березовий сік», Л. Первомайського «Життя» та ін.

Особливою формою художнього пізнання і відтворення дійсності були гумор і сатира. До неї вдавалися Ю. Мокрієв, Ю. Мартич, С. Воскресенко, Ю. Яновський, П. Панч, П. Козланюк, Остап Вишня. У серії «Фронт і тил» вийшли гумористично-сатиричні збірки П. Панча «Зозуля», «Кортить курці просо», П. Козланюка «Парад мерців». З 1944 року в періодичній пресі друкуються гумористичні твори Остапа Вишні («Зенітка»).

Справжнім надбанням української прози стали оповідання О. Довженка, написані в романтичному ключі. Розробляючи тему війни в різних аспектах, митець торкнувся важливих соціально-філософських, морально-етичних, естетичних проблем: смерть людини і безсмертя народу, історія і людина, добро і зло, ганьба і слава, краса і потворність, вірність і зрада, війна і гуманність і т.п.

У 1942 році О. Довженко одним із перших заговорив про трагедію відступу та його причини, необхідність виховання почуття ненависті до ворога («Ніч перед боєм»), про невинуваті жертви. Свою філософію «жертвості» митець вкладає в уста бійця Орлюка з оповідання «Перемога»: «Що смерть? Не смерті страшно. Страшно малої ціни смерті. А я прийшов, до речі, на війну не за смертю. Я прийшов за перемогою!.. Нам потрібна перемога! І життя! Будьте ласкаві, звольте правильно вести війну» (Довженко О.).

О. Довженко художньо проникливо, правдиво і багатогранно розробляє тему «жінка і війна» («Відступник», «Тризна», «Незабутнє», «Мати», «Бронза»), торкається проблеми народної пам'яті, обов'язку живих перед полеглими.

Постановка актуальних проблем та ідейний задум зумовили художню форму окремих новел – короткі, лаконічні монологи загиблих, звернуті до людської совісті, до нащадків («Федорченко», «Невідомий», «У полі», «Недоля», «Українське»). Мотивом «живих і мертвих» письменник утверджував важливі для духовності українців ідеї: зв'язку поколінь, гуманізму, історичної пам'яті, цінності людського життя, неповторності окремої особистості та ін.

Багатство проблематики, висока художня майстерність, своєрідність художнього стилю оповідань О. Довженка часів війни дали підстави назвати його твори невеликими поемами в прозі (Корнієнко І.)

Хоч обставини війни й не були сприятливими для праці над широкими епічними полотнами, все ж із середини воєнного п'ятиліття з'являються й повісті та романи (Н. Рибак «Зброя з нами», В. Собко «Кров України», «Кавказ», повісті С. Скляренка «Україна кличе», Л. Смілянського «Золоті ворота», «Дума про Кравчиху», «Євшан-зілля», кіноповість О. Довженка «Україна в огні» та ін.).

Д р а м а т у р г і я

Якщо за воєнне п'ятиліття в поетичних та прозових жанрах спостерігається певне піднесення, (позначене своїми специфічними особливостями), то для розвитку драматургічного жанру в цей час умов не було. Драматургія представлена п'єсами О. Корнійчука «Фронт», драматичною поемою І. Кочерги «Ярослав Мудрий», Л. Смілянського «Мужицький посол» та одноактівками невисокого художнього рівня В. Суходольського, І. Кочерги, Я. Галана.

Літературний процес другої половини 40-х – 50-х рр.

У повоєнне п'ятнадцятиріччя українська література розвивалася в складних умовах ідеологічного тиску, що був спрямований перш за все на придушення національно-патріотичних проявів у будь-якій формі. Свідченням цього було видання урядово-партійних постанов про журнали «Вітчизна» (1946) і «Дніпро» (1950), про репертуар республіканських театрів (1946), музичне мистецтво (1948), а також розгляд персональних справ О. Довженка, П. Панча, В. Сосюри, М. Рильського та ін. Це наклало свій відбиток на весь літературний процес, скеровуючи його в ідеологічно визначене русло. У літературі панували фальшиві мажорні тони, оспівувалося світле завтра. Трагедія війни і її наслідки, голод 1947 року, репресії на західноукраїнських землях – все це не знаходило відгуку в художній творчості. Літературна критика утверджувала теорію безконфліктності, за якою відображення будь-яких серйозних проблем суспільства вважалася очорнюванням радянської дійсності.

Цими обставинами зумовлено стан української літератури до середини 50-х років. «Ознаки переборення схематизму й ілюстративності,

безконфліктності, посилення аналітичності, збагачення засобів психологічного аналізу стали помітні з середини 50-х років» (Іст. укр. літ., 1998).

П о е з і я

Повоєнна поезія продовжує розробляти тему війни в її героїчному і трагічному аспектах через відтворення пережитих відчуттів, конкретних сюжетних картин. Поруч із героями війни поезія підносить героя нового дня – людину праці, провідними стають і теми відбудови, миру, дружби народів (А. Малишко «Чотири літа», М. Нагнибіда «Незабутнє», М. Рильський «Чаша дружби», В. Сосюра «Щоб сади шуміли», М. Шеремета «Життя моє», П. Усенка «Сини» та ін.). Активно працюють у жанрі поезії П. Воронько, Д. Білоус, О. Підсуха, Я. Шпорта та ін., а також молодше покоління митців – Л. Забашта, М. Гірник, Ю. Герасименко, Р. Братунь і ін. Видавалися також твори поетів, що загинули на війні.

Помітними збірками повоєнного часу стали «Мости» М. Рильського, «Англійські враження» М. Бажана, «За синім морем», поема «Прометей» А. Малишка.

У кінці 40 – на початку 50-х років розгорнулася боротьба із т. зв. ідейними вадами та „відхиленнями”, унаслідок якої було звинувачено в націоналізмі В. Сосюру – за вірш «Любіть Україну», М. Рильського – за «Слово про рідну матір», поему «Жага».

Новими мотивами відзначається поезія другої половини 50-х років. Глибше зазвучала «ідея самоцінності людської особи, заперечення уявлень про неї як про гвинтик суспільного механізму» (Іст. укр. літ., 1998). Утверджується думка про гуманістичну мету літератури, відчутним стає філософське начало в осмисленні буття (М. Рильський, цикл «Незабутні», зб. «Троянди й виноград», «Голосіївська осінь», «Далекі небосхили», М. Бажан поема «Міцкевич в Одесі», А. Малишко «Що записано мною», поема Д. Павличка «Земля» та ін.).

Спостерігаються зміни в жанрі поетичного епосу. «...Зникають тенденція до штучного монументалізму, нахил до „гігантоманії”... Визнання здобувають поеми, сповнені лірико-медитативних роздумів, твори, де правда факту поєднується з правдою віку й обличчя героя вимальовується на фоні значних суспільних подій» (Іст. укр. літ., 1998). (Д. Білоус «Поліська бувальщина. Життя Одарки Палагачі нею самою повідане», Д. Павличко «Іван Загайчук» та ін.).

Продовжуються ідейно-художні пошуки в жанрі драматичної поеми (І. Муратов «Остання хмарина», Л. Дмитренко «Зоря на обрії» та ін.).

Певного піднесення зазнала гумористично-сатирична поезія, представлена іменами С. Олійника, П. Красюка, О. Жолдака, П. Глазового, П. Ребра, Г. Кривди. У ній поставала колоритна галерея персонажів, що нехтували загальноприйнятими нормами моралі, законів. Однак, за справедливим твердженням літературознавців, твори цього жанру відзначалися скупістю й обмеженістю – в проблематиці, об'єктах висміювання, типажі, зрештою, і в

жанрово-стильових „винаходах” (Іст. укр.. літ., 1998).. Але ці недоліки, відзначимо, були зумовлені урядовим тиском на митців.

Як бачимо, поезія повоєнного п'ятнадцятиріччя представлена численними іменами і творами. Однак лише окремі поезії можна вважати творами високого естетичного рівня. У цілому ж, як справедливо підкреслюють сучасні дослідники, у цьому жанрі спостерігався «фронтальний художньо-філософський занепад» і «жодна авторська збірка тих літ не піднеслася до рівня літературного явища» (Іст. укр.. літ., 1998).

Проза

У всіх прозових жанрах другої половини 40–х та 50–х років продовжується осмислення теми війни та її наслідків. При цьому урізноманітнюються жанрові та проблемно-тематичні аспекти. Спостерігаються два напрями в підході до розв'язання воєнної теми: більш широко «панорамного» зображення подій (трилогія О. Гончара «Прапорносці», трилогія В. Собка «Шлях зорі», діалогія В. Кучера «Чорноморці») та поглибленого підходу до людської особистості, її внутрішнього світу романи (Ю. Яновського «Жива вода», Ю. Смолича «Вони не пройшли», Я. Баша «Професор Буйко», В. Козаченка «Серце матері», повість І. Багмута «Записки солдата» та ін.). За рівнем авторського осмислення дійсності ці твори виділялися як психологічно проникливіші, хоча вершинних досягнень не було.

Своє місце в прозовому доробку зайняли художньо-документальні твори С. Ковпака, О. Федорова, П. Вершигори.

Поруч із воєнною тематикою, широко розробляється в прозі тема буття українського суспільства в різних його виявах: соціально-побутовому, історичному, морально-етичному. Спостерігається нахил до «широкоформатного» роману (М. Стельмах «Велика рідня», О. Гончар «Таврія», П. Козланюк «Юрко Крук», Ю. Смолич «Світанок над морем» та ін.).

Зміни в суспільстві, пов'язані з розвінчанням культу особи Сталіна, відчутно позначилися й на прозі. Воєнні повісті П. Загребельного «Дума про невмирущого», А. Дімарова «Син капітана», Ю. Збанацького «Єдина», В. Козаченка «Гарячі руки», А. Хорунжого «Незакінчений політ» та ін. розкривають поглиблений інтерес митців перш за все до переживань людей у жорстоких умовах війни: оточення, полону, гітлерівських таборів, репатріації і тощо. У багатьох творах цього часу знайшли відображення події, пов'язані з трьохсотріччям Переяславської угоди між Україною та Росією.

Характерною стильовою особливістю прози цих років виступає ліризм («Зачарована Десна» О. Довженка, «Соняшники», «Панорамна земля», «Чари – комиші» О. Гончара, «Рубін на Солом'янці» І. Сенченка, «Рідна сторона» В. Земляка, збірки оповідань П. Загребельного «Учитель», О. Сизоненка «Далекі гудки» та ін.).

Визначним явищем прози кінця 50-х років стали кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна», «Повість полум'яних літ», «Поема про море», кожна з яких «по-різному стала своєрідним викликом пласкій описовості, дрібнотем'ю, в'ялості думки. Вони заявляли інші виміри концепції людини й світу, вносили в українську прозу пристрасну, відкриваючу проблемність, порушили такі питання, до яких згодом не раз повертатиметься українська (і не лише українська) література, – про суперечності між селом і містом, нерівномірність прогресу технічного й духовного, про непошану до минулого, споживацькі тенденції тощо» (Іст. укр. літ., 1998).

Д р а м а т у р г і я

Період 40 – 50-х років виявився найменш плідним для української драматургії. Драматичні твори повоєнного часу грішили схематизмом, примітивізмом, спрощенням дійсності. Саме так інтерпретована тема повоєнної відбудови в п'єсах О. Корнійчука «Приїздить у Дзвонкове», «Макар Діброва», «Калиновий гай». Такими ж безперспективними в художньому плані поставали і п'єси на виробничі теми: «Весна» М. Зарудного, «Завтра вранці» О. Івченка та ін.

До занепаду драматургічного жанру спричинилася й стаття в газеті «Правда» від 7 червня 1952 року «Подолати відставання драматургії», згідно з основними положеннями якої від письменника вимагалось бути інтерпретатором партійних документів, а не художником.

Я. Баш («Професор Буйко»), Л. Дмитренко («Генерал Ватутін»), Л. Смілянський («Ластівка») продовжували розробляти воєнну тематику, не вносячи нічого нового в її осмислення.

Теми міжнародного життя торкнувся Я. Галан («Під золотим орлом»), В. Собко («За другим фронтом»), Ю. Буряківський («Життя починається знову»). Але основний конфлікт у них розгортався на зіткненні, «нового» зі «старим», капіталістичного із соціалістичним. Класові суперечності на західноукраїнських землях стали в центрі драми «Любов на світанні» Я. Галана.

Догматизм, ідеологічна зашореність притаманні й історико-біографічним та історико-революційним драмам (Л. Дмитренко «Навіки разом», В. Суходольського «Арсенал», І. Кочерги «Пророк», О. Ільченка «Петербурзька осінь», Л. Смілянського «Червоні троянди» та ін.).

Дещо вище названих творів за ідейно-художнім рівнем стояла комедія В. Минка «Не називаючи прізвищ» та драма Ю. Яновського «Дочка прокурора», у яких порушувалися морально-етичні проблеми. Отже, найбільш заідеологізований період 40 – 50-х років спричинив творче згасання драми.

Очевидні зміни в літературі сталися в кінці 50-х років, коли дещо розширюється проблематика художніх творів, зростає потяг до загальнолюдських, філософських проблем.

Помітним явищем стають зразки лірико-психологічної прози (І. Чендей «Чайки летять на схід», В. Бабляк – «З пісень життя», Р. Іванчук – «Прут несе кригу»), П. Гуріненко «Червона скеля»). Новаторський дух, нові уявлення про

завдання літератури і покликання митця вносило в життя молоде покоління митців (В. Симоненко, Л. Костенко, Д. Павличко, Є. Гуцало, І. Драч та ін.). Вірш В.Симоненка «Толока», збірки «Проміння землі» Ліни Костенко та «Правда кличе» Д. Павличка стали прологом нового етапу в літературному процесі, що був названий пізніше як творчість шістдесятників.

Про поживлення літературного життя в Україні кінця 50-х років свідчить і заснування таких нових видань, як журнали «Прапор» (1956), «Радянське літературознавство» (1957), «Народна творчість та етнографія» (1957), «Всесвіт» (1958). Посиленню уваги до національних джерел у певній мірі сприяв і IV з'їзд письменників України (1959).

Події 40 – 50-х років позначилися і на творчому житті українських письменників поза теренами України. Загинули в роки війни О. Теліга, О. Ольжич, І. Ірлявський, Ю. Липа, заарештований фашистами У. Самчук, невдовзі по війні померли Ю. Клен, Л. Моседз. Проживання багатьох українських митців у таборах Німеччини обмежувало можливість творчої праці. Значна частина письменників змушена була емігрувати за океан. Це зумовило специфіку художнього бачення України в їхній творчості. «Відірваність від рідної землі, недостатньо близьке знання її проблем, послаблений дотик до специфічної атмосфери життя не могли так чи інакше не проявлятися у творах еміграційних письменників, але вони компенсувалися умовами індивідуальної свободи, можливостями вільного художнього пошуку» (Іст. укр. літ., 1998). Переконливим підтвердженням цього є видання творів О. Теліги – зб. «Душа на сторожі» (1946), Т. Осьмачки – зб. «Китиці часу» (1953), «Із-під світу» (1954), поема «Поет» (1947); повісті «Старший боярин» (1946), «План до двору» (1951), «Ротонда душогубців» (1956), Є. Маланюка – зб. «Влада» (1951), «Проща» (1954), «Остання весна» (1959), поема «П'ята симфонія», У. Самчука – романи «Юність Василя Шеремети» (1946-47), «Ост» (1948), «На білому коні» (1957), «Чого не гоїть вогонь» (1959), І. Багряного – «Тигролови» (1944), «Огненне коло» (1953), збірки М. Ореста «Душа і доля» (1946), «Держава слова», «Гість і господа» (1952), поеми Ю. Клена «Прокляті роки», «Попіл імперій» та багато інших. А ще твори та наукові праці В. Барки, І. Кошелівця, Ю. Шереха, Ю. Лавріненка, В. Державина, В. Петрова, І. Качуровського, Яра Славутича, Віри Вовк, а також творчість „Нью-йоркської групи” (Б. Рубчак, Б. Бойчук, Ю. Тарнавський, Е. Андіївська та ін.).

Загальний огляд літературного процесу в Україні в 20–50-і роки ХХ ст. має на меті націлити студентів під час вивчення курсу на найважливіші проблеми та зорієнтувати їх при підготовці до практичних занять за рекомендованою тематикою.

Теми практичних занять

| | |
|---|----|
| Тема 1. Українська поезія 20-х–30-х років ХХ століття | 31 |
| Тема 2. Павло Тичина: феномен кларнетизму. Зб. «Сонячні кларнети»..... | 32 |
| Тема 3. «П'ятірне гроно» кийвських неокласиків | 35 |
| Тема 4. Творчість Максима Рильського періоду «третього цвітіння» | 36 |
| Тема 5. Поема «Мазепа» Володимира Сосюри..... | 38 |
| Тема 6. Український футуризм і творчість Михайля Семенка..... | 40 |
| Тема 7. Євген Маланюк – поет празької школи..... | 42 |
| Тема 8. Розвиток української прози I половини ХХ ст. | 44 |
| Тема 9. Новелістика Миколи Хвильового. Роман «Вальдшнепи»..... | 45 |
| Тема 10. Новаторство Юрія Яновського-романіста. Роман «Майстер корабля»..... | 47 |
| Тема 11. Роман «Місто» Валер'яна Підмогильного | 49 |
| Тема 12. Григорій Косинка – майстер малих прозових форм | 50 |
| Тема 13. Творча доля Остапа Вишні | 52 |
| Тема 14. Проза Олександра Довженка: кіноповість «Зачарована Десна»..... | 53 |
| Тема 15. Драматургія і театр I пол. ХХ ст. Драма Костя Буревія «Павло Полуботок»..... | 55 |
| Тема 16. Історичні події і постаті в драмах «Свіччине весілля», «Ярослав Мудрий» І. Кочерги..... | 56 |
| Тема 17. Комедія «Мина Мазайло» Миколи Куліша | 57 |

Плани практичних занять

Практичне заняття № 1

Українська поезія 20-х–30-х років ХХ століття

План

1. Сильові течії в українській поезії, основні тенденції розвитку поетичного мистецтва (поетичні жанри, види лірики, мотиви).
2. Імпресіонізм „перших хоробрих”: творчість В. Чумака та В. Еллана Блакитного.
3. Лірика символістів: естетичні засади, національні ознаки, представники.
4. Ідейно-естетичні засади, стильова специфіка футуристів.
5. Київська школа неокласиків.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти конспект теми: «Творчість Т. Осьмачки».
2. Опрацювати матеріал за підручником: Ткачук М. Історія української літератури ХХ століття. 2-е вид. виправлені і доповнене. Київ, 2020.

Основна література

1. Барчан В. Творчість Теодосія Осьмачки в контексті стильових та філософських вимірів ХХ століття : монографія. Ужгород: ТІМРАНИ, 2008. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
2. Історія української літератури I пол. ХХ століття. Методичні вказівки до проведення практичних занять / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2022.
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ–поч. ХХ ст. : підручник: у 10 т. Київ: ВЦ «Академія», 2013. Т. 4-8. (Серія «Альма матер»).
4. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей. Київ: Смолоскип, 2007. 976 с.
5. Літературознавчий словник-довідник / Редколегія Гором'як Р.Т., Ковалів Ю.І. Київ : ВЦ «Академія», 1997.
6. Мовчан Р.У пошуках архітвору (3 історії української літератури ХХ століття). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018.
7. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
8. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.
9. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття. Київ: Рось, 1994. Книга 2.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Апологія модерну: обрис ХХ віку. Київ: Грані-Т, 2011.
2. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки. Київ: Смолоскип, 2005.
3. Демська-Бузуляк Л. Неокласичний дискурс поч. ХХ ст.: еволюція класичної традиції. Січ. 2017. № 6.
5. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурс раннього українського модернізму. Київ : Критика, 2009.
6. Насмінчук Г. Ідейно-естетичні шукання в українській радянській літературі 20–х – початку 30–х років. *Українська мова і література в школі*. 1991. № 4. С. 22.
7. Неврлий М. Українська радянська поезія 20–х років: Мікропортрети в художніх стилях і напрямках. Київ: Вища школа, 1991.
8. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі. Київ: Стилос, 2008.
9. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : Монографія. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Либідь, 1999.
10. Саєнко В. Українська модерна поезія 20-х років ХХ століття: ренесансні параметри. Одеса : Астропринт, 2004.
11. Стильові тенденції української літератури ХХ століття. Київ : ПЦ “Фоліант”, 2004.
12. Шкандрій М. В обіймах імперії: російська і українська літератури новітньої доби. Київ: Факт, 2004.
13. Українська література ХХ століття: Навчально-методичний посібник для студентів I курсу, які навчаються за напрямом підготовки 6.020303 – філологія (кредитно-модульна система). Харків: видавництво НУА, 2014.

Практичне заняття № 2

Павло Тичина: феномен кларнетизму. Зб. «Сонячні кларнети»

«Кларнетизм – світоглядно-естетична концепція П. Тичини, унікально виражена за допомогою багатьох поетичних засобів: звукових (асонанс, алітерація, звуконаслідування, анафора й епіфора), зорових (епітет, метафора, індивідуально-авторські слова), формальних (розміщення строф і рядків у них) тощо. Кларнетизм характеризують такі поняття: „кольоровий слух”, „слуховий колір”, аристократичність духу, поетичний всесвіт, філософська ідея всеєдності тощо» (Авраменко О. М., Блажко М. Б.).

План

1. Життєвий і творчий шлях П. Тичини. Еволюція творчості митця.

2. Критична рецепція творчості поета (Ю. Меженко, С. Єфремов, М. Зеров, Є. Маланюк, А. Кримський, В. Барка, В. Стус, Л. Новиченко, Г. Клочек, С. Тельнюк, В. Моренець та ін.)
3. Збірка „Сонячні кларнети” П. Тичини як зразок символістської поезії: композиція збірки, основні мотиви, характерні ознаки «кларнетизму» (звукова стихія образної системи, музичність поезії, мова метафор та асоціацій, поліфонія).
4. Мотив «людина і природа» в збірці «Сонячні кларнети» („Не Зевс, не Пан, не Голуб-Дух”, „Арфами, арфами”, „Гаї шумлять”, „Пастелі”, „Енгармонійне”, „Ой, не крийся, природо).
5. Інтимна лірика поета („Ви знаєте, як липа шелестить”, „О панно Інно”, „Коли в твої очі дивлюся”).
6. Мотиви трагічного звучання („Пам’яті тридцяти”, „Одчиняйте двері”, „Скорбна мати”).
7. Поема «Золотий гомін»: тема національного відродження, стильова палітра твору.
8. Особливості поетичної манери П. Тичини.

Завдання для самостійної роботи

1. Аналізувати обов’язкові для читання твори.
2. Підготувати презентацію «Феномен Павла Тичини».

Основна література

1. Жулинський М. Українська література: творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям. Київ: Либідь, 2011.
2. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
3. Історія української літератури ХХ–поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
4. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. : Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013-2021. Т.4, 7. (Серія „Альма матер”).
6. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
7. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей. Київ: Смолоскип, 2007.
8. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.

Допоміжна література

1. Барка Василь. Відхід Тичини. Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Кн. 1. Київ, 1994.
2. Барчан В. Експресіонізм і творчість П. Тичини 10–20–х рр. ХХ ст. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Ужгород, 2004. Вип. 9.
3. Гальченко С. Злети й падіння Орфея. У кн.: Павло Тичина. За всіх скажу, за всіх переболію... / Передм. С. Гальченка. Київ: Основа-Принт-Плюс, 2022.
4. Грабович Г. Диптих про Тичину / До історії української літератури. Київ: Основи, 1997.
5. Донець Г. «Аероплань, душе моя, аероплань.... До 100-річчя виходу в світ збірки Павла Тичини «В Космічному оркестрі» . *Українська літературна газета*. 2022. 14 січня. № 3. С.3; 28 січня, № 4. С.6-7.
6. Донець Г. «Як же мені не любити Сквороди...» Світ Сквороди у сприйнятті Павла Тичини *Українська літературна газета* 2023. № 1 (січень). С. 24-25.
7. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ, 1995.
8. Журба С. Ідея «філософії серця» Г. Сквороди у збірці Павла Тичини «Замість сонетів і октав» / *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність : збірник наукових праць* / гол. ред. проф. А. Козлов. Кривий Ріг, 2014. Вип. 3. С. 270-278.
9. Клочек Г. Душа моя сонця намріяла. Поетика „Сонячних кларнетів” П. Тичини. Київ, 1982.
10. Клочек Г. Художній світ поезії Павла Тичини “Ви знаєте, як липа шелестить”: До проблеми аналізу внутрішнього світу художнього твору з позицій рецептивної поетики. *Дивослово*. 2007. № 11. (Клочек Г. Енергія художнього слова: [зб. ст.]. Кіровоград, 2007.
11. Коцюбинська М. З любов'ю і болем: спогади про поета. Тичина П. Панахидні співи. З юнацького зошита: Вибране. Київ, 2000.
12. Меженко Ю. П. Тичина „Сонячні кларнети”. *УМЛШ*. 1991. № 9.
13. Моренець В. Без Тичини / Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ століття: Україна і Польща. Київ : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2002.
14. Неврлий М. Українська радянська поезія 20–х років: Мікропортрети в художніх стилях і напрямках. Київ: Вища школа, 1991.
15. Панченко В. Кларнет і дудка. Історія генія, який відмовився від свободи / Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал. 2019.
16. Поляруш О. “Вслухався я в той гомін золотий...” : Поема П. Тичини “Золотий гомін”. *Дивослово*. 2004. № 2.
17. Сипливець С. Ідея вселенської гармонії у збірці П. Тичини “Сонячні кларнети” . *Дивослово*. 2007. № 11.

18. Сиротенко В., Суровцева Р. Історія української літератури ХХ сторіччя та методика її викладання. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2020.
19. Стус В. Феномен доби. *Дніпро*. 1993. №№ 1–5; (Стус В. Феномен доби (Сходження на Голгофу слави). Київ: Знання, 1993).
20. Тельнюк С. Молодий я, молодий... Поетичний світ Павла Тичини 1906–1925. Київ: Дніпро, 1990.
21. Павло Тичина. За всіх скажу, за всіх переболію... / Передм. С. Гальченка. Київ: Основа-Принт-Плюс, 2022. (Поет. твори, ранні оповідання за 1913 р., щоденник-повість «Подорож з капелою К.Г. Стеценка», дослідження А. Ніковського «Vita nova. Павло Тичина», щоденникові записи про поета С. Тельнюка).
22. Українська література ХХ століття: Навчально-методичний посібник для студентів I курсу, які навчаються за напрямом підготовки 6.020303 – філологія (кредитно-модульна система). Харків: видавництво НУА, 2014.

Практичне заняття № 3

«П'ятірне гроно» київських неокласиків

Неокласицизм – течія в літературі й мистецтві. Виник у західноєвропейській літературі в середині ХІХ ст. Основні риси неокласицистичного стилю: використання тем, сюжетів, мотивів, образів міфології, античності, ренесансу, класицизму; споглядання гармонії природи, краси витворів мистецтва; культ чітко унормованої, вишуканої форми (сонет, рондель, тріолет, віртуозна ритміка, різноманітні системи віршування, увага до перекладів); розміреність інтонацій, предметність, конкретність образів, стрункість і прозорість синтаксису; відстороненість від прозаїчних, хоч і злободенних, проблем доколишньої реальності; інколи – епікурейство (культ земних насолод).

План

1. Становлення українського неокласицизму. Ідейно-естетичні засади, персоналії.
2. Життєві і творчі віхи Миколи Зерова.
3. Наукова, перекладацька діяльність М. Зерова.
4. Мотиви, жарова специфіка, стильові особливості лірики (зб. «Камена»).
5. Життя і творчість Михайла Драй-Хмари.
6. Павло Филипович – поет, перекладач, науковець.
7. Творчість Юрія Клена.

Завдання для самостійної роботи

1. Прочитати художні твори, вивчити поезію (на вибір) напам'ять.

Основна література

1. Жулинський М. Українська література: творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям. Київ: Либідь, 2011.
2. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
3. Історія української літератури ХХ–поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
4. Історія української літератури I пол. ХХ століття. Методичні вказівки до проведення практичних занять / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2022.
5. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. : Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013-2021. Т.4, 7. (Серія „Альма матер”).
6. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
7. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей. Київ: Смолоскип, 2007.
8. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.

Допоміжна література

1. Громова В. Неокласики. Сильові тенденції української літератури ХХ століття. Київ : ПЦ “Фоліант”, 2004.
2. Демська-Бузуляк Л. Неокласичний дискурс поч. ХХ ст.: еволюція класичної традиції. Січ. 2017. № 6.
3. Київські неокласики / Упор. Віра Агєєва. Київ: Факт, 2003.
4. Неврлий М. Українська радянська поезія 20–х років: Мікропортрети в художніх стилях і напрямках. Київ: Вища школа, 1991.
5. Саєнко В. Українська модерна поезія 20–х років ХХ століття: ренесансні параметри. Одеса : Астропринт, 2004.

Практичне заняття № 4

Творчість М. Рильського періоду «третього цвітіння»

План

1. Творча еволюція Максима Рильського: мотив «солодкого світу» ранній ліриці („Солодкий світ!..”, „У теплі дні збирання винограду...”, „Молось і вірю...”); інтимна лірика М. Рильського („Яблука доспіли, яблука червоні”, „Поцілунок”, „На мосту , над темною водою”); збірка „Синя далечінь”: основні мотиви, неокласичні ознаки індивідуального стилю (культурологічні

мотиви – триптих „Синя далечинь”, мотив поета і поезії – „Коли усе в тумані життєвому”, „Поете, будь собі суддею”).

2. „Третє цвітіння» у творчості митця: ідейно-естетичні засади; мотив гармонійності людини й парадоксів буття („Троянди й виноград,, ” Лист до волошки”; мотив „мистецтво і духовність” у віршах „Шипшина”, „Сонет”, „Поетичне мистецтво”, „Ми сиділи в Гданську в ресторані”, мотив «духовність і досягнення цивілізації» в поезії „Діалог”.
3. Філософські роздуми про роль мови в житті народу („Мова”, „Рідна мова”).
4. Мотив пам’яті в ліриці «третього цвітіння».
5. Значення творчості М. Рильського.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентацію «Максим Рильський – неокласик»
2. Прочитати художні твори, вивчити поезію (на вибір) напам’ять.

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
3. Історія української літератури ХХ–поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
4. Історія української літератури I пол. ХХ століття. Методичні вказівки до проведення практичних занять / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2022.
5. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. : Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013-2021. Т.4, 7. (Серія „Альма матер”).
6. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
7. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есей. Київ: Смолоскип, 2007. 976 с.
8. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Мистецтво рівноваги. Максим Рильський на тлі епохи. Київ: Книга, 2012.
2. Агеєва В. Символістська лірика Максим Рильського: криза релігійної свідомості, гріховність краси і «святиня мовчання» /Апологія модерну: обрис ХХ віку. Київ: Грані-Т, 2011.
3. Башманівський В. Неокласична тональність ранніх поезій М. Рильського. *Укр. л-ра в загальноосвітній школі*. 2005. № 11

4. Громова В. Неокласики. Сильові тенденції української літератури ХХ століття. Київ : ПЦ “Фоліант”, 2004.
5. Демська-Бузуляк Л. Неокласичний дискурс поч. ХХ ст.: еволюція класичної традиції. Січ. 2017. № 6.
6. Київські неокласики / Упор. Віра Агеєва. Київ: Факт, 2003.
7. Лавріненко Ю. Лірика і ліричний епос Максима Рильського / Українське слово. Хрестоматія... Київ, 1994. Кн. друга.
8. Новиченко Леонід. Поезія третього цвітіння. *Слово і час*. 1995. № 3.
9. Неврлий М. Українська радянська поезія 20–х років: Мікропортрети в художніх стилях і напрямках. Київ: Вища школа, 1991.
10. Панченко В. Від “Білих островів” до “Знака терезів” (Поезія М. Рильського 1910–1932 рр.). *Слово і Час*. 2006. № 1.
11. Панченко В. Поет у лещатах «народної держави». Максим Рильський: драма 1930-1940-х років / Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал. 2019.
12. Саєнко В. Українська модерна поезія 20–х років ХХ століття: ренесансні параметри. Одеса : Астропринт, 2004.
13. Українська література ХХ століття: Навчально-методичний посібник для студентів І курсу, які навчаються за напрямом підготовки 6.020303 – філологія (кредитно-модульна система). Харків: видавництво НУА, 2014.

Практичне заняття № 5

Поєма «Мазепа» Володимира Сосюри

План

1. Життєва і творча панорама поета.
2. Історико-романтична поєма „Мазепа” : історія написання.
3. Жанрова специфіка твору.
4. Сюжетно-композиційні особливості поєми.
5. Образ гетьмана-патріота у творчій концепції митця.
6. Творчість В. Сосюри в контексті української поезії 20-30-х рр. ХХ ст.

Завдання для самостійної роботи

2. Скласти цитатний план-характеристику образу Мазеви за однойменною поємою В. Сосюри.

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. :

Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013-2021. Т.4, 7. (Серія „Альма матер”).

3. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.

Допоміжна література

1. Барабаш Ю. Іван Мазепа – ще одна літературна версія. Про поему Володимира Сосюри „Мазепа”. *Київ*. 1988. № 2.
2. Боршак І. Мазепа людина й історичний діяч *Літературна Україна*. 1990. 25 жовтня, 1 листопада, 8 листопада.
3. Брайчевський М., Марочкін В. Іван Мазепа: Правда і вигадки. *Україна*. 1990. № 6 (лютий).
4. Володимир Сосюра / передм., упор. та прим. С.А. Гальченка; Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Харків: Фоліо 2018 (Митці на прицілі).
5. Гальченко С. До історії народної поеми (В. Сосюра “Мазепа”). *Дивослово*. 1998. № 1.
6. Гришко В. Серце „другого Володьки” і заборонена любов / Українське слово. Хрестоматія... Київ, 1994. Кн. 2.
7. Грушевський М. Історія України. Київ, 1993.
8. Донцов Д. Гетьман Мазепа в західноєвропейській літературі. *Слово і час*. 1994. № 4-5.
9. Кодак М. Динаміка авторської свідомості Володимира Сосюри: симультанний аналіз поезій 1920–1936 рр. *Слово і Час*. 2006. № 11.
10. Костюченко В. Біль аж до краю дороги... Київ. 2004.
11. Лавренчук В. Образ Мазепи в українській ліриці ХХ століття або поетична мазепіана ХХ століття: URL: <http://www.stattionline.org.ua>
12. Мельниченко В. Феномен Івана Мазепи в історичних судженнях Тараса Шевченка і Михайла Грушевського. *Українська літературна газета*. 2022 . 28 жовтня. № 21, с. 4-5; № 22, с. 6-7.
13. Наливайко Д. Мазепа в європейській літературі ХІХ ст.: історія та міф. *Слово і час*. 2002. № 8.
14. Неврлий М. Українська радянська поезія 20–х років: Мікропортрети в художніх стилях і напрямках. Київ: Вища школа, 1991.
15. Моренець В. Володимир Сосюра. Київ, 1990.
16. Панченко В. «Бо помиляється й народ...». Як у поемі Володимира Сосюри «Мазепа» змагалися «еретик» і «внутрішній цензор» / Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал. 2019.
17. Сосюра В. Вибрані твори: в 2 т. Київ : Наукова думка, 2000. (Б-ка української л-ри. Новітня українська л-ра) Т. 1 : Поетичні твори / вступ. ст. В. П. Моренця; Т. 2 : Поеми. Роман.
18. Самі про себе. Автобіографії українських митців 1920–х років Упорядк. Р. Мовчан. Київ: ТОВ «Вид-во „Кліо”, 2015.

Практичне заняття № 6

Український футуризм і творчість Михайля Семенка

Авангардизм у літературі (фр. *avantgardisme*, від *avantgarde* — передовий загін) — умовний термін, яким позначають низку течій європейської літератури з різними філософськими, політичними та естетичними програмами.

Поняття використовують із кінця 19 ст., аналізуючи художньо-мистецькі тенденції в літературі, що спрямовані на докорінну перебудову й оновлення художньої практики суспільства.

Авангардизм у літературі увиразнюється спрямуванням на радикальні зміни комунікативних функцій літератури, рішучий розрив із традицією, експеримент із формою.

Перший період авангардизму у літературі (так званий історичний авангардизм) охоплює 1905–1938, (футуризм, дадаїзм, сюрреалізм, конструктивізм тощо).

Другий період — після Другої світової війни (т. зв. неоавангардизм: «конкретна поезія», «антироман», «абсурду література», хеппенінг, «комп'ютерна лірика»).

Авангардизмові в літературі притаманні тенденції, які певною мірою знайшли ідейно-художнє втілення в межах різноманітних течій. Це насамперед прагнення:

- безпосередньо впливати на публіку;
- знищити стіну між мистецтвом для еліти й масовою культурою;
- зруйнувати межі між різними видами мистецтва («вірші-малюнки», колажі тощо);
- досягти наукової точності мислення (інтерес до природознавства, техніки, психології);
- фрагментарне відображення дійсності.

Найвідомішими представниками авангардизму в літературах різних країн були А. Бретон, П. Елюар, Т. Тцара, Д. Бурлюк, В. Маяковський, І. Северянин, І. Зданевич та ін.

В Україні 1926–1929 були два авангардистські угруповання: очолювана В. Поліщуком група «Авангард», близька до західноєвропейського конструктивізму, а також різні модифікації українського футуризму — «Аспанфут», «Асоціація комункульту», «Нова генерація» (представники: М. Семенко, Гео Шкурупій та ін.) (Велика Українська Енциклопедія

Футуризм

Авангардний напрям, назва якого в перекладі з латини — майбутнє. Виник у літературі на початку ХХ ст. Як художньо-стильовий напрям вперше заявив про себе різновидом італійського авангардизму. Його теоретиком став поет Т. Марінетті, який пропагував радикальний розрив із усією культурною традицією: "Ми підриваємо традиції, як поточені червою мости". Декларації українських футуристів були близькі до цього: "Те, що називають

мистецтвом, є для нас предмет ліквідації... Ліквідація мистецтва є наше мистецтво... Мистецтво є пережиток минулого... Смерть мистецтву!.. Хай живе метамистецтво — "мистецтво комуністичного суспільства"! (Літературна енциклопедія).

Визначальні риси футуризму:

- створення нової моделі світобудови, заснованої на принципах розвитку технічного прогресу й урбанізації;
- заперечення традиційної культури (особливо її моральних і художніх цінностей);
- прагнення до новацій, бунтівливості порушення традицій;
- культивування урбанізму (естетика машинної індустрії і великого міста);
- переплетіння документального матеріалу з фантастикою;
- вдавалися до динамізації («прискорення») художнього тексту: тексти записувалися без розділових знаків, без великих і малих букв (у поезії руйнування загальноприйнятої мови, використання "слів на свободі").

Прикмети футуристичного стилю наявні у творчості М. Семенка, В. Поліщука, Я. Савченка, М. Бажана, Г. Шкурупія та ін.

План

1. Авангардні тенденції в українській поезії 1920–х рр.
2. Футуризм: ідейно-естетичні засади, маніфести, групи, періодичні видання, поети-футуристи.
3. М. Семенко – лідер футуристичного руху в Україні. Життєвий і творчий шлях.
4. Етапи творчості митця. Футуристичні уподобання поета (зб. «Держання», «Кверофутуризм»), експериментаторство в поезії («Я хочу», «Бажання», «Місто», «Автопортрет» та ін).
5. Інтимна лірика («Осіньна рана», «Лелеки», «П'єро кохає», «Розставання», «Ластівка» та ін.).
6. Урбаністичні мотиви («Ліхтар», «Бульвар», «Кафе», «Тротуар» та ін.), прийоми поезики.
7. Ліро-епічні поезофільми «Тов. Сонце», «Весна», «Степ»: тематика, стильова специфіка

Завдання для самостійної роботи

1. Презентація матеріалів до біографії та творчості М. Семенка.
2. Аналіз творів для обов'язкового прочитання.

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.

2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. : Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013-2021. Т.1, 4(Серія „Альма матер”).
3. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
4. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917 – 1933: Поезія – проза – драма – есей. Київ: Смолоскип, 2007.
5. Самі про себе. Автобіографії українських митців 1920-х років Упорядк. Р. Мовчан. Київ: ТОВ «Вид-во „Кліо”, 2015.
6. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Апологія модерну: обрис ХХ віку. Київ: Грані-Т, 2011.
2. Бажан М. Михайль Семенко / Семенко М. Поезії. Київ, 1985.
3. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки: монографія. Видання друге, доповнене і перероблене. Київ : Смолоскип, 2006.
4. Гундорова Т. Соцреалізм: між модерном і авангардом . *Слово і Час*. 2008. № 4.
5. Жадан С. Особливості поетики М. Семенка періоду 18–19 років. *Слобожанщина*. 1999. № 12.
6. Ільницький О. Український футуризм (1914–1930) / переклад з англ. Р. Тхорук. Львів: Літопис, 2003.
7. Неврлий М. Українська радянська поезія 20–х років: Мікропортрети в художніх стилях і напрямках. Київ: Вища школа, 1991.
8. Пахаренко В. Модернізм, авангардизм, постмодернізм. *Українська мова та література*. 2007. № 2–4.
9. Семенко М. Вибрані твори / Упоряд. А. Біла. Київ: Смолоскип, 2010. («Розстріляне Відродження»).
10. Сулима М. «Дух мій в захопленні можливостей футурних». *Слово і час*. 1992. № 12.
11. Черниш Г. Український футуризм і довкола нього / Двадцять роки: літературні дискусії, полеміки. Київ, 1991.
15. Яструбецька Г. Модернізм. Авангардизм. Експресіонізм: кореляційний аспект / *Модернізм зі столітньої відстані: Зб. “Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство”*. Т. 10. Рівне, 2001.

Практичне заняття № 7

Євген Маланюк – поет празької школи

„Празька школа” – умовна назва українських поетів міжвоєнного двадцятиліття, які творили переважно в Празі й Подєбрадах: Є. Маланюк,

Ю. Дараган, Л. Мосендз, Н. Лівцицька-Холодна, О. Лятуринська, О. Ольжич, О. Теліга, Юрій Клен. Естетична платформа „празької школи”: яскравий неповторний історіософізм, націєтворчий пафос. У творчості письменників звучать ностальгічні мотиви до історичного минулого України. Ліричний герой поезії – свідомий до національного обов’язку, твердий у переконаннях, рішучий, вольовий. Митці працювали в різних стилях. Їхня поезія високого естетичного рівня пройнята новаторськими пошуками, характеризується синтезом елементів реалістичного, неоромантичного, символістичного та інших модерних стилів.

План

1. Є. Маланюк і національне відродження України. Життєві віхи митця.
2. Мотив ностальгії в ліриці поета („Біографія”, „Уривок з поеми”, „Під чужим небом”).
3. Мотив „митець і Батьківщина” в художній інтерпретації Є. Маланюка („Стилет і стилос”, „Напис на книзі віршів”, „Молитва”, „З „Сучасників”).
4. Тема роксоланства в ліриці („Псалми степу”, „Знаю – медом сонця...”, „Варязька балада”, „Лежиш, розпусто, на розпутті”, „Діва-Обида”).
5. Утвердження духовної величі нації у віршах „Шевченко”, „Куліш”, „Невичерпальність”, „Друге посланіє”.
5. Значення творчості Є. Маланюка.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентацію: «Літературні портрети поетів-пражан: Олег Ольжич, Олена Теліга, Євген Маланюк», аудиторне читання вибраних творів.

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.2: Друга половина ХХ століття.
2. Історія української літератури I пол. ХХ століття. Методичні вказівки до проведення практичних занять / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2022.
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013–2021. Т.6,7,8 (Серія „Альма матер”).
4. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.

Допоміжна література

1. Астаф'єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем Київ : Смолоскип, 1998.
2. Войчишин Ю. „Ярий крик і біль тужавий...” Поетична особистість

Євгена Маланюка. Київ, 1993.

3. Куценко Л. На хресті слова розп'ятий / Маланюк Є. Невичерпальність. Київ, 1997.

Лавріненко Ю. Поет своєї епохи: Штрихи до портрета Є. Маланюка. Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Кн. 2. Київ, 1994.

4. Маланюк Є. Уривок із життєпису / Українське слово. Хрестоматія... Київ, 1994 Кн. 2.

5. Неврлий М. Муза болу, сумління і гніву (Є. Маланюк. Минуле й сучасне. Збірник слов'янознавчих праць. Київ: Смолоскип, 2009.

6. Неврлий М. Поет боротьби й вселюдських ідеалів / Маланюк Є. „Земна Мадонна”. Братіслава, 1991.

7. Панченко В. «Ми боремося з московською нацією...» Євген Маланюк у таборах для інтернованих: 1920-1923 рр. / Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал. 2019.

8. Салига Т. Українська поезія : шляхами шукань. Імператив. Львів, 1997.

9. Скорина Л. Література та літературознавство української діаспори. Курс лекцій. Вид. 2-е, доп. Черкаси : Брама-Україна. 2005.

10. Слабошпицький М. 25 поетів української діаспори. Київ: Ярославів Вал, 2006.

Практичне заняття № 8

Розвиток української прози I половини ХХ ст.

План

1. Сильові, жанрово-тематичні тенденції української прози 20–30-х рр. ХХ ст.
2. Специфіка розвитку української прози 40–50-х рр.
3. Українська еміграційна проза: І. Багрянний, У. Самчук, Т. Осьмачка та ін.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати матеріал за підручником: Ткачук М. Історія української літератури ХХ століття. 2-е вид. виправлені і доповнене. Київ, 2020.; Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ–поч. ХХІ ст. : підручник: у 10 т. Київ: ВЦ «Академія», 2013. Т. 5: У сподіваннях і трагічних зламах. 2017.

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша пол. ХХ століття.
2. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013–2021. Т. 4, 5(Серія „Альма матер”).

3. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
4. Ткачук М. Історія української літератури ХХ століття. 2-е вид. виправлені і доповнене. Київ, 2020.;

Допоміжна література

1. Агеева В. Українська імпресіоністична проза. Київ, 1994.
2. Васьків М. Український роман 1920-х – початку 1930-х років: Генетика і архітектоніка. Кам'янець-Подільський : Буйницький О. А., 2007.
3. Гундорова Т. Руїнування романтичної метафізики. *Слово і час*. 1993. № 11.
4. Журба С. Українська проза 20-х років ХХ століття: текст та інтертекст: Навч. посібник. Тернопіль, 2006.
5. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі. Київ: Стилос, 2008.
6. Мовчан Р. У пошуках архітвору (З історії української літератури ХХ століття). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018.
7. Самі про себе. Автобіографії українських митців 1920-х років Упорядк. Р. Мовчан. Київ: ТОВ «Вид-во „Кліо”», 2015.
8. Сиротенко В., Суворцева Р. Історія української літератури ХХ сторіччя та методика її викладання. Навч. посібник. Київ. Центр учбової літератури, 2020.
9. Філатова О. Український роман 20-30-х років: типологія авторської свідомості. Миколаїв: Іліон, 2010.

Практичне заняття № 9

Новелістика М. Хвильового. Роман «Вальдшнепи

Романтика вітаїзму – своєрідний прояв в українській літературі 20-х років ХХ століття європейської літературної течії вітаїзму; літературу активного романтизму (романтики вітаїзму) творив передусім М. Хвильовий, у ній панувала концепція повноправного життя, життєвості українського відродження, утілювався ідеал активної, сильної, здатної до боротьби людини

План

1. Життєвий і творчий шлях митця.
2. Ідейно-тематичний зміст, імпресіоністична поетика новел „Кіт у чоботях”, „Я (Романтика)”.
3. Роман „Вальдшнепи”: жанр, тема, сюжет, композиція, образна система.
4. Характеристика образу Дмитра Карамазова (за цитатним планом).
5. Образ Аглаї.
6. Значення творчості М. Хвильового.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентацію на тему «Світоглядна й творча еволюція М. Хвильового».
2. Прочитати, аналізувати твори за програмою.

Основна література

1. Жулинський М. Українська література: творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям. Київ: Либідь, 2011.
2. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша пол. ХХ століття.
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013–2021. Т. 4, 5(Серія „Альма матер”).
4. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.

Допоміжна література

1. Безхутрий Ю. Микола Хвильовий: Проблеми інтерпретації. Харків, 2003.
2. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза. Київ, 1994.
3. Бойко Ю. Микола Хвильовий. Вибрані праці. Київ, 1992.
4. Васьків М. “Вальдшнепи” М. Хвильового як фрагмент завершеного роману. Проблеми інтерпретації й інтертекстуального прочитання. *Слово і Час*, 2009. № 5.
5. Васьків М. Український роман 1920-х – початку 1930-х років: Генетика і архітектоніка. Кам’янець-Подільський : Буйницький О. А., 2007.
6. Донцов Д. Микола Хвильовий. Українське слово. Хрестоматія... Київ, 1994. Кн. перша.
7. Жулинський М. Талант, що прагнув до зір. Микола Хвильовий. Твори: У 2-х т. Київ, 1990. Т. 1.
8. Журба С. Українська проза 20-х років ХХ століття: текст та інтертекст: Навч. посібник. Тернопіль, 2006.
9. Кодак М. Микола Хвильовий як митець-психолог : Монографія. Луцьк : ПДВ “Твердиня”, 2008.
10. Костюк Г. До нового трактування біографії М. Хвильового / Хвильовий М. Твори: В 5-ти т. Нью – Йорк – Болтимор. Торонто, 1986. Т. 5.
11. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер’єрі. Київ: Стилос, 2008.
12. Мовчан Р. Ще раз про М. Хвильового, або Ното Ludens в українській прозі 20-х років. *Укр. мова та л-ра в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2003. № 3.
13. Мовчан Р. У пошуках архітвору (З історії української літератури ХХ століття). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018.

14. Павличко С. М. Хвильовий: між Європою і європейським модернізмом / Дискурс модернізму в українській літературі. Київ, 1999.
15. Панченко В. Два банти Хвильового. Драма роздвоєності, що завершилася самогубством / Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал, 2019.
16. Самі про себе. Автобіографії українських митців 1920–х років / Упорядк. Р. Мовчан. Київ: ТОВ «Вид-во „Кліо”», 2015.
17. Сенік Л. Микола Хвильовий і його роман “Вальдшнепи”. Львів, 1996.
18. Сиротенко В., Суровцева Р. Історія української літератури ХХ сторіччя та методика її викладання. Навч. посібник. Київ. Центр учбової літератури, 2020.
19. Харчук Р. Речі, які не вибирають (Думки з приводу прочитання новели Миколи Хвильового „Я (Романтика)”). УМЛШ. 1991. № 8.
20. Філатова О. Український роман 20–30–х років: типологія авторської свідомості. Миколаїв: Іліон, 2010.

Практичне заняття № 10

Новаторство Ю. Яновського-романіста. Роман «Майстер корабля» План

1. Новаторство Яновського-прозаїка.
2. Пошуки письменником власного художнього почерку в «малій» прозі: романтизм ранньої творчості, жанрова своєрідність, композиційна оригінальність, художній синтез народного епосу, героїчної поеми, реалістичного роману; роль символічних образів.
3. Жанр, тема, проблематика, стильова своєрідність роману „Майстер корабля”.
4. Сюжет, композиція твору, умовність зображення.
5. Образи моря та міста.
6. Вияви неоромантичної поетики: екзотика, специфіка зображення образів-персонажів, вітаїзм, символіка.

Завдання для самостійної роботи

1. Аналізувати твори для обов’язкового прочитання.
2. Підготувати презентацію «Новаторство Юрія Яновського-прозаїка»

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013-2021. Т.4, 7,8 (Серія „Альма матер”).
5. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ,

ВЦ «Просвіта», 2008.

Допоміжна література

1. Васьків М. Український роман 1920–1930–х років: генетика й архітектоніка. Кам'янець-Подільський, 2007.
2. Гнатюк М. Творча воля автора в умовах тоталітарного суспільства (на прикладі романів Ю. Яновського “Майстер корабля” та “Чотири шаблі”) / *Матеріали V конгресу Міжнар. асоціації українців: Літературознав.* / Упоряд. і відп. ред. В. Антофійчук. Чернівці : Рута, 2003. Кн. 2.
3. Журба С. Українська проза 20–х років ХХ століття: текст та інтертекст: Навч. посібник. Тернопіль, 2006.
5. Лавріненко Ю. Юрій Яновський. Розстріляне відродження. Антологія 1917–1933. Поезія – проза – драма – есей. Київ : Смолоскип, 2002.
6. Листи у вічність. Спогади про Юрія Яновського. Київ, 1980.
7. Мовчан Р. Неоромантична проза Ю. Яновського («Майстер корабля», «Чотири шаблі»). *Дивослово*. 2001. № 7.
8. Мовчан Р. Український модернізм 1920–х: портрет в історичному інтер'єрі. Київ: Стилос, 2008.
9. Мовчан Р. У пошуках архітвору (З історії української літератури ХХ століття). Київ: Видавничий дім Дмитра Бугаро, 2018.
10. Наєнко М. Юрій Яновський. Українське слово. Хрестоматія... Київ, 1994. Кн. 2.
11. Патетичний фрегат. Роман Ю. Яновського „Майстер корабля та літературна містифікація / Упор. В. Панченко. Київ: Факт, 2002.
12. Панченко В. Морський рейс Юрія Третього. Кіровоград, 2002.
13. Цєпа О. «Майстер корабля» Юрія Яновського: образ оповідача через текст і контекст. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 34. Том 5. С. 152–157.
14. Філатова О. Український роман 20–30–х років: типологія авторської свідомості. Миколаїв: Іліон, 2010.

Практичне заняття № 11

Роман «Місто» Валер'яна Підмогильного

План

1. Життєва і творча доля В. Підмогильного.
2. Роман „Місто” як продовження традицій класичної психологічної прози та його місце в контексті європейської літератури („Любий друг” Гі де Мопассана, „Батько Горіо” Оноре де Бальзака, „Червоне і чорне” Стендаля, „Нудота” Ж.-П. Сартра, „Чума” А. Камю, „Таїс” А. Франса).
3. Тема та ідейний зміст, композиція, особливості розгортання сюжету. Типовість фабульних ситуацій. Спосіб нарації.
4. Образ Степана Радченка як уособлення селянського світосприймання. Еволюція сприйняття міста персонажем. Психологічна вмотивованість маргінальності характеру Радченка: боротьба комплексу добра і зла.
5. Жіночі образи роману.
6. Проблематика роману.
7. Місце роману в розвитку української прози.

Завдання для самостійної роботи:

1. Аналізувати художні тексти.
2. Скласти цитатний план-характеристику образу Степана Радченка з роману «Місто».

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
3. Історія української літератури ХХ-поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
4. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013–2021. Т. 5, 7 (Серія „Альма матер”).
5. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
6. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.

Допоміжна література

1. Васьків М. Український роман 1920–1930-х років: генетика й архітектоніка. Кам'янець-Подільський, 2007.
2. Грищенко О. Життєвий і творчий шлях Валер'яна Підмогильного:

Огляд творчості. *Укр. мова та л-ра*. 2005. жовт. (Ч. 40).

3. Досвід кохання і критика чистого розуму: Валер'ян Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій / Упор. О Галета. Київ: Факт, 2003.

4. Журба С. Українська проза 20-х років ХХ століття: текст та інтертекст: Навч. посібник. Тернопіль, 2006.

5. Заверталюк Н., Олійник Н. Творчість В. Підмогильного на тлі розстріляного відродження. *Слово і Час*. 2011. №7.

6. Коломієць Л. „Місто” В. Підмогильного. Проблематика та структурна організація. *Слово і час*. 1991. № 5.

7. Костюк Г. Валер'ян Підмогильний / Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Кн. 2. Київ, 1994.

8. Лавріненко Ю. На варті страждань і пошуків людини. *Укр. мова та л-ра*. 2001. Ч. 5.

9. Луцій С. Художні моделі буття в романах В. Підмогильного. Київ: Ви д. дім

«Стилос», 2008.

10. Мельник В. Суворий аналітик доби. Валер'ян Підмогильний в ідейно – естетичному контексті української прози першої половини ХХ ст. Київ, 1994.

11. Мовчан Р. Український модерністський роман “Місто”, “Невеличка драма” В. Підмогильного. *Дивослово*. 2001. № 2.

12. Самі про себе. Автобіографії українських митців 1920–х років Упорядк. Р. Мовчан. Київ: ТОВ «Вид-во „Кліо”», 2015.

13. Тарнавський М. „Невтомний гонець в майбутнє”. Екзистенціальне прочитання „Міста” В. Підмогильного. *Слово і час*. 1991. № 5.

14. Тарнавський М. Між розумом та раціональністю. Проза Валер'яна Підмогильного. Київ: Пульсари, 1994.

15. Філатова О. Український роман 20–30–х років: типологія авторської свідомості. Миколаїв: Іліон, 2010.

16. Шевчук В. У світі прози В. Підмогильного / Дорога в тисячу років. Роздуми, статті, есе. Київ, 1990; Полинова зоря В. Підмогильного .

Українська мова і л-ра в школі. 1991. № 2.

17. Шерех Ю. Людина і люди (“Місто” Валер'яна Підмогильного); Білок і його збурення / Пороги і запоріжжя. Харків, 1998.

18. Яструбецька Г. В. Підмогильний. Екзистенційне мислення / *Філол. студії*. Луцьк, 2000. Вип. 4.

Практичне заняття № 12

Григорій Косинка – майстер малих прозових форм

План

1. Життєвий і творчий шлях Гр. Косинки.
2. Світоглядні та естетичні засади митця.
3. Основна проблематика малої прози («три драми» народної долі –

М. Наєнко): новели «На буряки», «На золотих богів»; «В житах», «Десять»; «Політика»; «Гармонія», «Фауст».

4. Сильова специфіка творчості: імпресіонізм, символізм, експресіонізм, неореалізм .

Завдання для самостійної роботи

1. Прочитати, аналізувати рекомендовані твори.
2. Тезово викласти зміст праці: Гальченко С. Кривава офіра Григорія Косинки / Гальченко С. Кривава офіра Григорія Косинки. У кн.: Григорій Косинка / Передм., упорядкув. та прим. С.А. Гальченка. Харків: Фоліо, 2018 (Митці на прицілі).

Основна література

1. Жулинський М. Українська література: творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям. Київ: Либідь, 2011.
2. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
3. Історія української літератури ХХ-поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
4. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013-2021. Т. 5, 7 (Серія „Альма матер”).
6. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.

Допоміжна література

1. Косинка Гр. Автобіографія / Григорій Косинка. Харків: Фоліо, 2018.
2. Гальченко С. Кривава офіра Григорія Косинки / Григорій Косинка. Харків: Фоліо, 2018 (Митці на прицілі).
3. Кавун Л. Психологізм як елемент поезики новел Григорія Косинки / УМЛШ. 1993. № 2.
4. Мовчан Р. У пошуках архітвору (3 історії української літератури ХХ століття). Київ: Видавничий дім Дмитра Бугаро, 2018.
5. Мороз-Стрілець Т. Спогад серце гріє / Григорій Косинка. Харків: Фоліо, 2018.
2. Наєнко М. Григорій Косинка: Літ.-крит. портрет. Київ, 1989.
3. Жулинський М. Григорій Косинка / Із забуття – в безсмертя. Київ, 1990.
4. Самі про себе. Автобіографії українських митців 1920–х років / Упорядк. Р. Мовчан. Київ: ТОВ «Вид-во „Кліо”, 2015.
6. Стрілець Н. Сину мій! / Григорій Косинка. Харків: Фоліо, 2018.
7. Хоменко О. На шляху до синтезу: художня творчість Г. Косинки. *Укр.*

мова і л-ра. 2002. Ч. 34.

8. Штейнбук Фелікс. Тілесно-міметичний метод аналізу текстових стратегій модерністського дискурсу (на прикладі творчості Г. Косинки). *Слово і час*. 2011. № 3.

Практичне заняття № 13

Творча доля Остапа Вишні

План

1. Сатирично-гумористична проза в Україні 20–поч. 30–х років ХХ ст.
2. Життєві й творчі віхи Остапа Вишні.
3. Жанр усмішки. Тематичний діапазон, художньо-образне розмаїття усмішок Остапа Вишні 20–поч. 30–х рр. ХХ ст. Ідейно-художній аналіз усмішок «Моя автобіографія» (на вибір «Як ми колись учились»), «Письменники», «Сом», «Чухраїнці».
4. Другий період творчості – від 1944 р. Аналіз усмішки «Зенітка».
5. Щоденник «Думи мої, думи мої».
6. Особливості індивідуального стилю митця, прийоми комічного у творчості.

Завдання для самостійної роботи

1. Прочитати, аналізувати рекомендовані твори.

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
2. Історія української літератури ХХ-поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013-2021. Т. 4, 7 (Серія „Альма матер”).
4. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.

Допоміжна література

1. Гальченко С. Етапи страдницького шляху «короля» українського гумору / Остап Вишня. Харків: Фоліо, 2018. (Митці на прицілі).
2. Гірняк Й. З Остапом Вишнею у таборах: (уривки зі спогадів). *Україна*. 1989 № 41 (жовт.)
3. Зуб І. Остап Вишня: риси творчої індивідуальності. Київ, 1991.

4. Бойко Л. Ярлики замість аргументів. *Слово і Час*. 1990. № 10.
5. Косяченко В. Епоха в рядках епіграми: Сатира 20-х років в журналі “Шершень”. *Слово і Час*. 1992. № 10.
6. Лавріненко Ю. Остап Вишня / Українське слово : Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. Київ, 1994. Кн. 1.
7. Остап Вишня / Передм., упорядкув. та прим. С.А. Гальченка. Харків: Фоліо, 2018 (Митці на прищілі).
8. Про Остапа Вишню: Спогади. Київ, 1989.
9. Слоньовська О. Конспекти уроків з української літератури для 11-х класів: Нове прочитання творів. Київ: Рідна мова, 2001.

Практичне заняття № 14

Проза Олександра Довженка: кіноповість «Зачарована Десна»

Кіноповість – 1) твір кіномистецтва, сюжет якого порівняно складний, базується на цілій низці подій і в якому досягається епічна широта охоплення зображуваної дійсності; 2) сценарій, зумисним чином перероблений для читання...; 3) повість, що створена із свідомою орієнтацією на певні кінематографічні прийоми оповіді (подрібнення дії на короткі епізоди, лаконічність діалогу та авторських пояснень, монтажний характер епізодів тощо); 4) жанр художнього твору, що поєднує ознаки кіно (фрагментарність і динамізм оповіді, багатство асоціативних моментів і зорових вражень, монументалізм образів) і повісті (епічність і психологізм, метафоричність і потяг до гіперболи, широкі пейзажні картини та авторські відступи).

План

1. Життєвий і творчий шлях О. Довженка.
2. Історія задуму, автобіографічні джерела, багатоваріантність, проблематика кіноповісті „Зачарована Десна” О. Довженка.
3. Особливості композиції твору: двоплановий характер оповіді, дві системи мовлення, умовні картини, інтер’єр, філософські та ліричні відступи-роздуми; прийом контрасту в побудові сюжету, роль пісні, спогадів.
4. Проблема творчої особистості в кіноповісті: образ оповідача, джерела становлення митця, його таланту, усвідомлення місії й відповідальності перед суспільством.
5. Майстерність творення образів матері, батька, прадіда, баби, дядька Самійла-косаря, утвердження в них духовної краси української людини.
6. Образ природи в кіноповісті. Поетизація образу Десни. Засоби персоніфікації, гіперболізації, гротескні картини, смакові, зорові, слухові образи.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентацію на тему: «О. Довженко в національній і світовій культурі».
2. Прочитати, аналізувати рекомендовані художні тексти.

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття.
3. Історія української літератури ХХ–поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
4. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ–поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013–2021. Т. 5, 7 (Серія „Альма матер”).
5. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
6. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.

Допоміжна література

1. Дзюба І. Світовий контекст естетики О. Довженка / 3 криниці літ : У 3-х т. Київ, 2001. Т. 2.
2. Довженко О. Із щоденникових записів 1941–1954 рр. Українське слово. Хрестоматія. Київ, 1994. Кн. 2.
3. Довженко без гриму: Листи, спогади, архівні знахідки / упоряд. і коментар Віри Агєєвої і Сергія Тримбача. Київ: КОМОРА, 2014.
4. Довженко і світ. Творчість О.П. Довженка в контексті світової культури. Київ, 1984.
5. Жила С. “Творчість Довженка – це передовсім він сам...” *Укр. мова і л-ра в середніх шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2002. № 1.
6. Корогодський Р. Довженко в полоні. Київ, 2000.
7. Корогодський Р. Довженко: вчора, сьогодні, завтра в країні національної культури. *Дивослово*. 2001. № 5.
8. Кочерган Ю. Олександр Довженко. Проблеми майстерності. Львів: Вища школа, 1983.
9. Лавріненко Ю. Олександр Довженко. Українське слово. Хрестоматія. Київ, 1994. Кн. 2.
10. Марочко В. Зачарований Десною. Історичний портрет Олександра Довженка Київ: Києво-Могилянська академія, 2006.
11. Олександр Довженко вчора і сьогодні. Затемнені місця в біографії. *Зб. матеріалів*. Луцьк: ВМІ Терен, 2005.
12. Панченко В. «Вже я не Довженко, а чорт...» Історія однієї дружби Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал. 2019.

13. Слоньовська О. Конспекти уроків з української літератури для 11-х класів: Нове прочитання творів. Київ: Рідна мова, 2001.
14. Тримбач С. Олександр Довженко. Загибель богів. Ідентифікація автора в національному часо-просторі. Вінниця: Глобус-Прес. 2007.
15. Тримбач С. «Довженкові здавалось, що настав час нових титанів» / Панченко В. Літературний ландшафт України. XX століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал. 2019.

Практичне заняття № 15

Драматургія і театр I пол. XX ст. Драма Костя Буревія «Павло Полуботок»

План

1. Традиційне й нове в українській театральній практиці I пол. XX ст.
2. Художньо-естетичні пошуки Леся Курбаса.
3. Сильові, жанрово-тематичні пошуки драматургії 20–30-х рр. (М. Ірчан, Я. Мамонтов, І. Дніпровський, І. Кочерга та ін.).
4. Тенденції розвитку української драматургії в другій половині 40-х–50-і рр. XX ст. («Дочка прокурора» Ю. Яновського).
5. Драма Костя Буревія «Павло Полуботок»: історична доба в драмі.
6. Проблема національного буття: образ Павла Полуботка.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати реферат «Леся Курбас і театр «Березіль»».

Основна література

1. Історія української літератури XX ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн. 1: Перша половина XX століття; Кн. 2: Друга половина XX ст.
2. Історія української літератури XX–поч. XXI ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013–2021. Т. 4, 7 (Серія „Альма матер”).
4. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
5. Ткачук М. Українська література XX століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.

Допоміжна література

1. Буревій К. Павло Полуботок. *Березіль*. № 1. 1991.
2. Корнієнко Н. Леся Курбас : репетиція майбутнього. Київ, 1998.

3. Михайлин І. Скарб гетьмана Полуботка. *Березіль*. № 1. 1991.
4. Працьовитий В. Українська драматургія 20–30-х років ХХ ст. Жанрова модифікація. Львів, 2001.
5. Свєрбілова Т., М Малютіна Н., Склочна Л. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини ХХ століття. Черкаси, 2009.
6. Хороб С. Українська модерна драма кінця ХІХ- початку ХХ століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм). Івано-Франківськ: Плай, 2002.

Практичне заняття № 16

Історичні події і постаті в драмах «Свіччине весілля», «Ярослав Мудрий» Івана Кочерги

План

1. Творчість І. Кочерги. Стильове, жанрове, тематичне розмаїття драматургії митця. Історичні епохи національного буття: Київська Русь («Ярослав Мудрий»); литовський період ХІУ ст. («Свіччине весілля»); духовне пробудження нації («Пророк»); Коліївщина («Алмазне жорно»); братовбивча громадянська війна («Марко в пеклі»); передвоєнний і повоєнний час («Майстри часу»).
3. Драматична поема «Свіччине весілля»: історична основа; роль творчого домислу; основний конфлікт; композиція; символічні образи світла і свічки; образи Івана Свічки, Маланки. Стильова довершеність твору.
4. Драматична поема «Ярослав Мудрий»: образ князя-державника у творі.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати цитатний план до характеристики образу Ярослава Мудрого з однойменної драми І. Кочерги.

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття; Кн. 2: Друга половина ХХ ст.
2. Історія української літератури ХХ–поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013–2021. Т. 4, 7 (Серія „Альма матер”).
4. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.

5. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.

Допоміжна література

1. Брюховецький В. Іван Кочерга / Іван Кочерга : Драматичні твори. Київ, 1989.
2. Малютіна Н. Українська драматургія кінця ХІХ–початку ХХ століття: аспекти родо-жанрової динаміки. Одеса: Астропринт, 2006.
3. Працьовитий В. Українська драматургія 20–30–х років ХХ ст. Жанрова модифікація. Львів, 2001.
4. Свєрбілова Т., Малютіна Н., Склочна Л. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини ХХ століття. Черкаси, 2009.
5. Семенюк Р. Українська драматургія 20-х років. Конфлікти, характери, жанри... Київ, 1996.
6. Хороб С. Українська модерна драма кінця ХІХ- початку ХХ століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм). Івано-Франківськ: Плай, 2002.

Практичне заняття № 17

Комедія «Мина Мазайло» Миколи Куліша

План

1. М. Куліш-драматург: життєвий і творчий шлях.
2. Жанр, тема, ідейний зміст, проблематика, особливості конфлікту драми «Мина Мазайло».
3. Сюжетна схема, особливості композиції драми.
4. Образ Мина Мазайла.
5. Образ тьоті Моті та засоби його творення
6. Розкрити роль образів Рини та Улі в розвитку сюжету та ідейного задуму твору.
7. Прийоми та засоби творення образу Мазайлихи.
8. Ідейне навантаження образів Мокія та дядька Тараса.
9. Актуальність сатиричної комедії «Мина Мазайло».

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати презентацію «Творчість і доля Миколи Куліша».

Основна література

1. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. / За ред. В. Дончика. Київ: Либідь, 1998. Кн.1: Перша половина ХХ століття; Кн. 2: Друга половина ХХ ст.

2. Історія української літератури ХХ–поч. ХХІ ст.: навч. посіб. У 3 т. / [В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін.]: за ред. В.І. Кузьменка. Київ: Академвидав, 2013. (Серія «Альма матер»).
3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013-2021. Т.4, 7,8 (Серія „Альма матер”).
4. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності. Київ, ВЦ «Просвіта», 2008.
5. Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2–е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020.

Допоміжна література

1. Голобородько Я. Микола Куліш: сучасний погляд. Харків : Основа, 2004.
2. Зубрицька М. Новаторський характер драматургії Миколи Куліша / *Сучасність*. 1992. № 12.
3. Лавріненко Ю. Микола Куліш (18 грудня 1892 – 3 листопада 1937). Українське слово. Хрестоматія... Київ, 1994. Кн. перша.
4. Малютіна Н. Українська драматургія кінця ХІХ - початку ХХ століття: аспекти родо-жанрової динаміки. Одеса: Астропринт, 2006.
5. Панченко В. «Блакитні і червоні мрії мої». Микола Куліш і його «співрозмовники» / Літературний ландшафт України. ХХ століття. 50 «слайдів». Київ: Ярославів Вал. 2019.
6. Працьовитий В. Українська драматургія 20 – 30-х років ХХ ст. Жанрова модифікація. Львів, 2001.
7. Свєрбілова Т., М Малютіна Н., Склочна Л. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини ХХ століття. Черкаси, 2009.
8. Семенюк Р. Українська драматургія 20–х років. Конфлікти, характери, жанри... Київ, 1996.
9. Слоньовська О. Конспекти уроків з української літератури для 11-х класів: Нове прочитання творів. Київ: Рідна мова, 2001.
10. Танюк Л.С. Драма Миколи Куліша / Куліш М. Твори: У 2–х т. Київ, 1990. Т.1.
11. Хороб С. Українська модерна драма кінця ХІХ– початку ХХ століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм). Івано-Франківськ: Плай, 2002.

Український літературний процес I половини ХХ століття: методичний посібник до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та літератури освітньої програми «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність» філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ» / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2023. 58 с.

Методичний посібник укладено на основі таких джерел: Барка Василь. Відхід Тичини. *Слово і час*. 1992. № 2; Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. Нью-Йорк., 1987; Єфремов С. Історія українського письменства. Київ, 1995; Жулинський М. Із забуття – в безсмертя (Сторінки призабутої спадщини). Київ, 1990; Зеров М. Українське письменство. Київ, 2003; Історія української літератури I половини ХХ століття. Методичний посібник (для студентів українського відділення філологічного факультету) / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2011; Історія української літератури I пол. ХХ століття. Методичні вказівки до проведення практичних занять / Уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2022; Історія української літератури ХХ ст.: У 2-х кн. Кн. I.: Перша половина ХХ ст.; Кн. 2: Друга половина ХХ ст. Підручник / За ред. В. Г. Дончика. Київ: Либідь, 1998; Ковалів Ю. Так, „Камо грядеші...” / 20-і роки: Літературні дискусії полеміки. Київ, 1991; Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ–поч. ХХІ ст. Підручник: у 10 т. Київ: ВЦ „Академія”, 2013–2021. Т. 4-8; Лавріненко Ю. Розстріляне відродження. Антологія 1917-1933. Поезія – проза – драма – есей. Київ, 2002; Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер’єрі. Київ, 2008; Наєнко М. Художня література України. Від міфів до модерної реальності. Київ: Просвіта, 2008; Петров В., Чижевський Д., Глобенко М. Українська література; Мірчук І. Історія української культури. Мюнхен-Львів, 1994; Ткачук М. Українська література ХХ століття. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2020 та інших джерел, указаних у списку літератури до занять.